

Ewa Maria Tuz
Dawid Szczypiński

Program nauczania geografii
dla gimnazjum - Planeta Nowa

Spis treści

Wstęp

I. Ogólne cele edukacyjne – kształcenia i wychowania	6
II. Osiągnięcia ucznia	10
III. Szczegółowe cele edukacyjne ujęte w postaci wymagań edukacyjnych, materiał nauczania, procedury osiągania celów oraz proponowane środki dydaktyczne	16
IV. Propozycja metod sprawdzania i oceny osiągnięć edukacyjnych ucznia	46
V. Propozycja przydziału liczby godzin przeznaczonych na realizację poszczególnych działów programu	50
VI. Proponowana literatura dla nauczycieli	52

Wstęp

Punktem wyjścia do napisania *Programu nauczania geografii dla gimnazjum Planeta Nowa* było Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 23 grudnia 2008 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół¹, a także dorobek Międzynarodowej Unii Geograficznej (International Geographical Union – IGU). Opracowując koncepcję programu, wykorzystano również osiągnięcia dydaktyki geografii, pedagogiki, aksjologii, psychologii oraz wyniki badań Programu Międzynarodowej Oceny Umiejętności Uczniów (Programme for International Student Assessment – PISA).

Prezentowany program wśród innych programów nauczania geografii w gimnazjum wyróżnia się nowatorskim podejściem do niektórych zagadnień. Cele kształcenia i wychowania ucznia przedstawiono w nim w postaci wymagań edukacyjnych zapisanych językiem efektów kształcenia na tle treści nauczania. Wykorzystanie języka efektów kształcenia zgodne jest „z ideą europejskich ram kwalifikacji” i wpisuje się w sposób prezentowania „wiadomości i umiejętności, które uczeń zdobywa na III i IV etapie edukacyjnym”, przyjęty w podstawie programowej kształcenia ogólnego dla gimnazjów i szkół ponadgimnazjalnych, których ukończenie umożliwia uzyskanie świadectwa dojrzałości po zdaniu egzaminu maturalnego. Natomiast zintegrowanie wymagań edukacyjnych z treściami nauczania ukazuje w pełni zachodzące między nimi interakcje oraz daje obraz wymagań stanowiących podstawę do przeprowadzenia egzaminu gimnazjalnego w części matematyczno-przyrodniczej. Zawarte w niniejszym programie wymagania edukacyjne obejmują cztery obszary: korzystanie z różnych źródeł informacji geograficznej, identyfikowanie związków i zależności oraz wyjaśnianie zjawisk i procesów, stosowanie wiedzy i umiejętności geograficznych w praktyce, kształtowanie postaw.

Ujęcie szczegółowych celów kształcenia i wychowania w postaci wymagań edukacyjnych wskazuje, że w programie główny akcent przeniesiono ze zdobywania wiadomości na kształcenie umiejętności, pobudzanie ucznia do aktywności, a także samodzielnego i kreatywnego myślenia. Nadrzędną rolę przypisano zatem celom kształcenia, które powinny dominować w całym procesie edukacyjnym nad treściami nauczania, służącymi do osiągnięcia tychże celów. Z tego podejścia wynika układ programu – przedstawienie wymagań edukacyjnych opisanych językiem efektów kształcenia na tle treści nauczania.

Geografia jako przedmiot pojawia się w gimnazjum, jednakże propedeutyczne treści występują już w wychowaniu przedszkolnym i edukacji wczesnoszkolnej, a w szerszym zakresie – na przedmiocie przyroda. W programie przyjęto, że absolwenci szkoły podstawowej posiadają pewien zasób wiedzy geograficznej, nabyli uniwersalne umiejętności i posiadają rozbudzone zainteresowania geograficzne na poziomie ogólnym. Ponadto w programie założono ciągłość programową i interakcje między treściami kształcenia przedmiotu geografia w gimnazjum i szkole ponadgimnazjalnej. Tak, jak to zostało zapisane w podstawie programowej, „Kształcenie ogólne na III i IV etapie edukacyjnym, choć realizowane w dwóch różnych szkołach, tworzy programowo spójną całość i stanowi fundament wykształcenia, umożliwiając zdobycie zróżnicowanych kwalifikacji zawodowych, a następnie ich późniejsze doskonalenie lub modyfikowanie, otwierając proces

¹ DzU z dnia 15 stycznia 2009 r. Nr 4, poz. 17.

kształcenia się przez całe życie”. Wynika stąd ważna cecha programu – położenie nacisku na rozwój zainteresowań ucznia oraz kontynuację i dostosowanie do treści kształcenia zawartych w podstawie programowej z przyrody w szkole podstawowej i geografii na poziomie ponadgimnazjalnym.

W niniejszym *Programie nauczania geografii dla gimnazjum Planeta Nowa* przyjęto taki układ, aby nauczyciel wykorzystał w całym zakresie wiadomości i umiejętności uczniów zdobyte oraz wykształcone podczas wcześniejszych etapów edukacyjnych. Dodatkowo konstrukcja programu ma umożliwić nauczycielom realizację zawartych w nim szczegółowych celów edukacyjnych w sposób możliwie najszerszy, uwzględniający różne skale przestrzenno-czasowe oraz odmienne punkty widzenia. Ułatwi ona również nauczycielom osiągnięcie celów kształcenia i wychowania ucznia, wynikających z podstawy programowej. Program można będzie zrealizować nawet przy minimalnej liczbie godzin, wynikającej z ramowego planu nauczania szkoły.

Program nauczania geografii dla gimnazjum Planeta Nowa podzielono na sześć rozdziałów. Rozdział I zawiera omówienie ogólnych celów kształcenia i wychowania, na których oparto program w nawiązaniu do podstawy programowej. W rozdziale II umieszczono opis ogólnych osiągnięć ucznia również w nawiązaniu do podstawy programowej. Rozdział III zawiera szczegółowe cele edukacyjne ujęte w postaci wymagań edukacyjnych przedstawione na tle materiału nauczania, sugerowane procedury osiągania tych celów oraz proponowane środki dydaktyczne. Wymagania edukacyjne i podporządkowany im materiał nauczania wraz z procedurami podzielono na trzy części:

Część I *Planeta Nowa 1* – uczeń rozwija swoje zainteresowania oraz wiedzę i umiejętności związane z wykorzystaniem różnorodnych źródeł informacji (zwłaszcza kartograficznych) przydatnych podczas uczenia się na tym etapie kształcenia, jak i w dalszej edukacji. Ponadto poznaje procesy i zjawiska zachodzące w geosferach w różnych skalach przestrzennych oraz czasowych. W części tej szczególną uwagę zwrócono na kształtowanie umiejętności analizowania informacji oraz korzystania z nich, rozumienia terminów, wyjaśniania zdarzeń, zjawisk oraz procesów, analizowania i rozwiązywania problemów.

Część II *Planeta Nowa 2* – zawiera treści dotyczące środowiska geograficznego poszczególnych obszarów Ziemi (kontynentów, regionów, krajów), funkcjonowania oraz wzajemnych powiązań w środowisku geograficznym (przyrodniczym i społeczno-gospodarczym) w skali regionalnej i krajowej. Ta część obejmuje również wiadomości o procesach zachodzących w środowisku przyrodniczym w powiązaniu ze zjawiskami społeczno-gospodarczymi występującymi we współczesnym świecie w skali regionalnej. Szczególną wagę przypisano tu treściom z zakresu funkcjonowania człowieka w społeczeństwie i kulturze w różnych regionach świata.

Część III *Planeta Nowa 3* – dotyczy geografii Polski oraz miejsca i roli naszego kraju we współczesnym świecie, z uwzględnieniem powiązań europejskich. Ważne miejsce zajmuje w niej również geografia regionalna Polski, w tym zróżnicowanie przyrodnicze i społeczno-kulturowe naszego kraju.

Taki dobór treści kształcenia ma na celu rozwój zainteresowań oraz wykształcenie u uczniów umiejętności regionalnego i kompleksowego postrzegania środowiska przyrodniczego oraz społeczno-gospodarczego w ujęciu przyczynowo-skutkowym w różnych skalach przestrzennych i czasowych.

Rozdział IV niniejszego programu zawiera propozycje oceny osiągnięć ucznia. W rozdziale V zamieszczono propozycję przydziału liczby godzin przeznaczonych na realizację poszczególnych działów programu, a w rozdziale VI – zalecaną literaturę dla nauczycieli.

Program nauczania geografii dla gimnazjów Planeta Nowa może być modyfikowany stosownie do uwarunkowań konkretnej szkoły lub klasy. Jego założeniem jest rozwój zainteresowań ucznia, kształcenie i doskonalenie jego umiejętności geograficznych, stosowania wiedzy w praktyce, kreatywnego myślenia, a przede wszystkim – przygotowanie ucznia do dalszej edukacji i kształcenia ustawicznego (edukacji permanentnej) na miarę wymogów współczesnego świata. Koncepcja programu zakłada ograniczenie wiedzy encyklopedycznej, która ma stanowić tylko bazę na rzecz wyjaśniania wszelkich zjawisk i procesów w oparciu o przykłady, zgodnie z zasadą przyczynowo-skutkową i metodologią nauk przyrodniczych oraz zasadą humanizmu.

Prezentowany program jest pierwszą częścią szerszej obudowy dydaktycznej, niezbędnej w procesie nauczania, którą będą stanowić: komplet podręczników i zeszytów ćwiczeń do geografii, a także Książka Nauczyciela (szczegółowy przewodnik metodyczny dla nauczycieli korzystających z tego programu), zestaw plansz dydaktycznych i foliogramy.

I. Ogólne cele edukacyjne – kształcenia i wychowania

Nadrzędne cele kształcenia i wychowania zawarte w *Programie nauczania geografii dla gimnazjum Planeta Nowa* sformułowano na podstawie przedstawionych w podstawie programowej celów ogólnych i przedmiotowych. Podstawa programowa kształcenia ogólnego dla gimnazjów i szkół ponadgimnazjalnych, których ukończenie umożliwi uzyskanie świadectwa dojrzałości po zdaniu egzaminu maturalnego na III i IV etapie edukacyjnym przewiduje realizację następujących celów ogólnych:

„1) przyswojenie przez uczniów określonego zasobu wiadomości na temat faktów, zasad, teorii i praktyk;

2) zdobycie przez uczniów umiejętności wykorzystania posiadanych wiadomości podczas wykonywania zadań i rozwiązywania problemów;

3) kształtowanie u uczniów postaw warunkujących sprawne i odpowiedzialne funkcjonowanie we współczesnym świecie”.

W *Programie nauczania geografii dla gimnazjum Planeta Nowa* duży nacisk położono na punkt trzeci przywołanych wyżej celów. Stąd przy tworzeniu programu opierano się na tym założeniu podstawy programowej, w którym jest mowa, że: „W procesie kształcenia ogólnego szkoła na III i IV etapie edukacyjnym kształtuje u uczniów postawy sprzyjające ich dalszemu rozwojowi indywidualnemu i społecznemu, takie jak: uczciwość, wiarygodność, odpowiedzialność, wytrwałość, poczucie własnej wartości, szacunek dla innych ludzi, ciekawość poznawcza, kreatywność, przedsiębiorczość, kultura osobista, gotowość do uczestnictwa w kulturze, podejmowania inicjatyw oraz do pracy zespołowej. W rozwoju społecznym bardzo ważne jest kształtowanie postawy obywatelskiej, postawy poszanowania tradycji i kultury własnego narodu, a także postawy poszanowania dla innych kultur i tradycji. Szkoła podejmuje odpowiednie kroki w celu zapobiegania wszelkiej dyskryminacji”.

W zakresie nauczania geografii w gimnazjum w podstawie programowej założono realizację następujących celów ogólnych:

„I. Korzystanie z różnych źródeł informacji geograficznej.

Uczeń dokonuje obserwacji i pomiarów w terenie; potrafi korzystać z planów, map, fotografii, rysunków, wykresów, danych statystycznych, tekstów źródłowych oraz technologii informacyjno-komunikacyjnych w celu gromadzenia, przetwarzania i prezentowania informacji geograficznych.

II. Identyfikowanie związków i zależności oraz wyjaśnianie zjawisk i procesów.

Uczeń posługuje się podstawowym słownictwem geograficznym w toku opisywania oraz wyjaśniania zjawisk i procesów zachodzących w środowisku geograficznym; identyfikuje związki i zależności w środowisku przyrodniczym, gospodarce i życiu społecznym w różnych skalach przestrzennych (lokalnej, regionalnej, krajowej, globalnej); rozumie wzajemne relacje przyroda – człowiek; wyjaśnia zróżnicowanie przestrzenne warunków środowiska przyrodniczego oraz działalności człowieka na Ziemi.

III. Stosowanie wiedzy i umiejętności geograficznych w praktyce.

Uczeń wykorzystuje wiedzę i umiejętności geograficzne w celu lepszego rozumienia współczesnego świata i swojego w nim miejsca; stosuje wiadomości i umiejętności geograficzne w życiu codziennym m.in. w racjonalnym wykorzystaniu zasobów środowiska.

IV. Kształtowanie postaw.

Uczeń rozwija w sobie: ciekawość świata poprzez zainteresowanie własnym regionem, Polską, Europą i światem; świadomość wartości i poczucie odpowiedzialności za środowisko przyrodnicze i kulturowe własnego regionu i Polski; patriotyzm i poczucie tożsamości (lokalnej, regionalnej, narodowej) przy jednoczesnym poszanowaniu innych narodów i społeczności – ich systemów wartości i sposobów życia”.

W koncepcji *Programu nauczania geografii dla gimnazjum Planeta Nowa* przyjęto, że edukacja geograficzna w gimnazjum dostarcza wiedzy i kształci umiejętności geograficzne, jak również wspomaga rozwój ucznia jako osoby i wprowadza go w życie społeczne. Dlatego za nadrzędne cele kształcenia i wychowania uznano:

W sferze wiedzy i rozumienia:

1. poznanie i wyjaśnienie podstawowych terminów geograficznych, umożliwiających zrozumienie omawianych zagadnień, wykorzystywanie i refleksyjne przetwarzanie tekstów, prowadzące do osiągnięcia własnych celów, rozwoju osobowego oraz aktywnego uczestnictwa w życiu społeczeństwa,
2. poznanie i wykorzystanie podstawowych źródeł informacji geograficznej, analizowanie, interpretowanie oraz selekcjonowanie i krytyczną ocenę informacji,
3. poznanie i wyjaśnienie współzależności między elementami środowiska przyrodniczego w skali lokalnej, regionalnej oraz globalnej,
4. poznanie i opisywanie zjawisk oraz procesów zachodzących w środowisku przyrodniczym Polski w różnych skalach przestrzennych i czasowych,
5. poznanie i opisywanie miejsc i obszarów, w których obrębie zachodzą różnorodne procesy przyrodnicze i społeczno-ekonomiczne, w skali lokalnej, regionalnej, globalnej oraz czasowej,
6. poznanie i wyjaśnienie przyczyn decydujących o różnych sposobach przekształcania środowiska geograficznego w skali lokalnej, regionalnej i globalnej,
7. dostrzeganie zagrożeń środowiska przyrodniczego, występujących w miejscu zamieszkania
8. poznanie i wyjaśnienie wybranych problemów społeczno-gospodarczych w skali lokalnej, regionalnej i globalnej,
9. poznanie i opisywanie dziedzictwa kultury regionalnej oraz narodowej i postrzeganie go w perspektywie kultury europejskiej oraz światowej,
10. dostrzeganie różnic pomiędzy narodami i grupami społecznymi,
11. rozumienie i opisywanie zjawisk oraz procesów zachodzących w środowisku geograficznym w skali lokalnej, regionalnej i globalnej,
12. Poznanie i wyjaśnienie interakcji zachodzących w układzie człowiek – środowisko geograficzne w skali lokalnej, regionalnej oraz globalnej,
13. określenie miejsca i roli Polski oraz Polaków w integrującej się Europie,

14. dążenie do rozumienia treści geograficznych, a nie tylko do ich pamięciowego opanowania,

15. traktowanie wiadomości geograficznych, stanowiących wartość poznawczą samą w sobie, w sposób integralny, prowadzący do lepszego rozumienia świata, ludzi i siebie.

W sferze umiejętności:

1. umiejętność analizowania i interpretowania informacji geograficznych pochodzących z różnych źródeł informacji geograficznej, w tym z map, danych statystycznych, internetu itp.

2. umiejętność efektywnego posługiwania się technologiami informacyjno-komunikacyjnymi,

3. umiejętność formułowania problemów badawczych, hipotez oraz przeprowadzania prostych doświadczeń i obserwacji geograficznych,

4. umiejętność planowania, organizowania i oceniania własnej nauki oraz przyjmowania za nią odpowiedzialności teraz i w przyszłości,

5. umiejętność efektywnego współdziałania w zespole, budowania więzi międzyludzkich, podejmowania indywidualnych i grupowych decyzji, skutecznego działania na podstawie obowiązujących norm,

6. umiejętność poprawnego posługiwania się językiem ojczystym oraz przygotowywania się do publicznych wystąpień,

7. umiejętność rozwiązywania problemów w twórczy sposób,

8. umiejętność rozwijania zdolności analitycznego i syntetycznego myślenia,

9. umiejętność lokalizowania poznanych miejsc i obszarów na powierzchni Ziemi i orientowanie się w ich wzajemnym położeniu na podstawie map

10. umiejętność oceny uwarunkowań procesów przyrodniczych i społeczno-gospodarczych, zachodzących w skali globalnej, regionalnej i lokalnej oraz różnych skalach czasowych.

W sferze postaw i wartości (cele wychowawcze, aksjologiczne):

1. rozwijanie przekonania o użyteczności edukacji geograficznej w życiu codziennym oraz kształceniu ustawicznym,

2. rozwijanie przekonania o potrzebie uczestnictwa w rozwoju własnego regionu i Polski, a także podejmowania działań na rzecz zachowania ich dziedzictwa przyrodniczego oraz kulturowego,

3. rozwijanie dociekliwości poznawczej,

4. kształtowanie świadomości o potrzebie współpracy w zakresie zwalczania zagrożeń środowiska przyrodniczego oraz zagrożeń społecznych,

5. kształtowanie postawy odpowiedzialności za środowisko przyrodnicze i społeczne,

6. budzenie szacunku do przyrody,

7. poszukiwanie, odkrywanie i dążenie do osiągnięcia celów życiowych i wartości niezbędnych dla odnalezienia własnego miejsca w świecie na drodze rzetelnej i systematycznej pracy,
8. rozpoznawanie wartości moralnych, dokonywanie wyborów i hierarchizacja wartości,
9. umiejętne godzenie dobra i wolności własnej z dobrem i wolnością innych, umacnianie odpowiedzialności za siebie w powiązaniu z odpowiedzialnością za innych,
10. przygotowanie się do życia w społeczności lokalnej oraz państwie,
11. poszanowanie wartości, jakimi są region i kraj oraz ich dziedzictwo kulturowe,
12. kształtowanie wrażliwości moralnej,
13. kształtowanie postawy poszanowania innych narodów, ich systemów wartości, kultury i sposobów życia,
14. kształtowanie w sobie postawy dialogu, umiejętności słuchania innych i rozumienia ich poglądów.

Tak sformułowane cele nadrzędne stanowiły podstawę proponowanych w niniejszym programie wymagań edukacyjnych, które integrują cele nauczania i wychowania z osiągnięciami ucznia i przedstawione są na tle materiału nauczania. Wymagania te zawarto w rozdziale III.

II. Osiągnięcia ucznia

Według założeń podstawy programowej, „Do najważniejszych umiejętności zdobywanych w trakcie kształcenia ogólnego na III i IV etapie edukacyjnym należą:

- 1) czytanie – umiejętność rozumienia, wykorzystywania i refleksyjnego przetwarzania tekstów, w tym tekstów kultury, prowadząca do osiągnięcia własnych celów, rozwoju osobowego oraz aktywnego uczestnictwa w życiu społeczeństwa;
- 2) myślenie matematyczne – umiejętność wykorzystania narzędzi matematyki w życiu codziennym oraz formułowania sądów opartych na rozumowaniu matematycznym;
- 3) myślenie naukowe – umiejętność wykorzystania wiedzy o charakterze naukowym do identyfikowania i rozwiązywania problemów, a także formułowania wniosków opartych na obserwacjach empirycznych dotyczących przyrody i społeczeństwa;
- 4) umiejętność komunikowania się w języku ojczystym i w językach obcych, zarówno w mowie, jak i piśmie;
- 5) umiejętność sprawnego posługiwania się nowoczesnymi technologiami informacyjno-komunikacyjnymi;
- 6) umiejętność wyszukiwania, selekcjonowania i krytycznej analizy informacji;
- 7) umiejętność rozpoznawania własnych potrzeb edukacyjnych oraz uczenia się;
- 8) umiejętność pracy zespołowej”.

Natomiast wymagania szczegółowe z geografii, obejmujące III etap edukacyjny, to:

„Treści nauczania – wymagania szczegółowe

1. Mapa – umiejętności czytania, interpretacji i posługiwania się mapą. Uczeń:

- 1) wykazuje znaczenie skali mapy w przedstawianiu różnych informacji geograficznych na mapie; posługuje się skalą mapy do obliczenia odległości w terenie;
- 2) odczytuje z map informacje przedstawione za pomocą różnych metod kartograficznych;
- 3) posługuje się w terenie planem, mapą topograficzną, turystyczną, samochodową (m.in. orientuje mapę oraz identyfikuje obiekty geograficzne na mapie i w terenie);
- 4) identyfikuje położenie i charakteryzuje odpowiadające sobie obiekty geograficzne na fotografiach, zdjęciach lotniczych i satelitarnych oraz mapach topograficznych;
- 5) dobiera odpowiednią mapę w celu uzyskania określonych informacji geograficznych;
- 6) określa położenie geograficzne oraz matematyczno-geograficzne punktów i obszarów na mapie;
- 7) lokalizuje na mapach (również konturowych) kontynenty oraz najważniejsze obiekty geograficzne na świecie i w Polsce (niziny, wyżyny, góry, rzeki, jeziora, wyspy, morza, państwa, itp.);
- 8) analizuje i interpretuje treści map ogólnogeograficznych, tematycznych, turystycznych;
- 9) projektuje i opisuje trasy podróży na podstawie map turystycznych, topograficznych i samochodowych.

2. Kształt, ruchy Ziemi i ich następstwa. Uczeń:

1) podaje główne cechy kształtu i wymiarów Ziemi; odczytuje współrzędne geograficzne na globusie;

2) posługuje się ze zrozumieniem pojęciami: ruch obrotowy Ziemi, czas słoneczny, czas strefowy; podaje cechy ruchu obrotowego; wyjaśnia dlaczego zostały wprowadzone strefy czasowe i granica zmiany daty; posługuje się mapą stref czasowych do określania różnicy czasu strefowego i słonecznego na Ziemi;

3) podaje cechy ruchu obiegowego Ziemi; przedstawia (wykorzystując również własne obserwacje) zmiany w oświetleniu Ziemi oraz w długości trwania dnia i nocy w różnych szerokościach geograficznych i porach roku;

4) podaje najważniejsze geograficzne następstwa ruchów Ziemi.

3. Wybrane zagadnienia geografii fizycznej. Uczeń:

1) charakteryzuje wpływ głównych czynników klimatotwórczych na klimat;

2) charakteryzuje na podstawie wykresów lub danych liczbowych przebieg temperatury powietrza i opadów atmosferycznych w ciągu roku w wybranych stacjach meteorologicznych położonych w różnych strefach klimatycznych; oblicza amplitudę i średnią temperaturę powietrza; wykazuje na przykładach związek między wysokością Słońca a temperaturą powietrza;

3) wykazuje zróżnicowanie klimatyczne Ziemi na podstawie analizy map temperatury powietrza i opadów atmosferycznych oraz map stref klimatycznych na Ziemi;

4) podaje na podstawie map tematycznych zależności między strefami oświetlenia Ziemi a strefami klimatycznymi oraz wykazuje wpływ klimatu na zróżnicowanie roślinności i gleb na Ziemi;

5) podaje główne cechy płytowej budowy litosfery; wykazuje związki pomiędzy płytową budową litosfery a występowaniem zjawisk wulkanicznych i trzęsień ziemi;

6) posługuje się ze zrozumieniem pojęciem wietrzenia i erozji; przedstawia rzeźbotwórczą rolę wód płynących, fal morskich, wiatru, lądolodów i lodowców górskich;

7) rozpoznaje i opisuje w terenie formy rzeźby powstałe w wyniku działania czynników rzeźbotwórczych.

4. Położenie i środowisko przyrodnicze Polski. Uczeń:

1) charakteryzuje, na podstawie map różnej treści, położenie własnego regionu w Polsce oraz położenie Polski na świecie i w Europie; opisuje podział administracyjny Polski; podaje nazwy i wskazuje na mapie województwa oraz ich stolice;

2) opisuje najważniejsze wydarzenia (obrazy) z przeszłości geologicznej Polski: powstanie węgla kamiennego, powstawanie gór, zalewy mórz, zlodowacenia; wykazuje zależności pomiędzy współczesną rzeźbą Polski a wybranymi wydarzeniami geologicznymi;

3) rozpoznaje główne rodzaje skał występujących we własnym regionie i w Polsce; wskazuje na mapie najważniejsze obszary ich występowania; podaje przykłady wykorzystania skał w różnych dziedzinach życia człowieka;

4) podaje główne cechy klimatu Polski; wykazuje ich związek z czynnikami je kształtującymi; wyjaśnia mechanizm powstawania wiatru halnego i bryzy morskiej;

5) wymienia główne rodzaje zasobów naturalnych Polski i własnego regionu: lasów, wód, gleb, surowców mineralnych; korzystając z mapy opisuje ich rozmieszczenie i określa znaczenie gospodarcze.

5. Ludność Polski. Uczeń:

1) wyjaśnia i poprawnie stosuje podstawowe pojęcia z zakresu demografii: przyrost naturalny, urodzenia i zgony, średnia długość życia;

2) odczytuje z różnych źródeł informacji (m.in. rocznika statystycznego oraz piramidy płci i wieku) dane dotyczące: liczby ludności Polski, urodzeń, zgonów, przyrostu naturalnego, struktury płci, średniej długości życia w Polsce; odczytuje wielkość i główne kierunki migracji z Polski i do Polski;

3) charakteryzuje, na podstawie map gęstości zaludnienia, zróżnicowanie rozmieszczenia ludności w Polsce i zamieszkiwanym regionie oraz wyjaśnia te różnice czynnikami przyrodniczymi, historycznymi, ekonomicznymi;

4) wykazuje różnice w strukturze zatrudnienia ludności w Polsce i we własnym regionie;

5) podaje główne, aktualne problemy rynku pracy w Polsce i we własnym regionie;

6) analizuje, porównuje, ocenia rozmieszczenie i wielkość miast w Polsce i zamieszkiwanym regionie; wyjaśnia przyczyny rozwoju wielkich miast w Polsce.

6. Wybrane zagadnienia geografii gospodarczej Polski. Uczeń:

1) wyróżnia główne cechy struktury użytkowania ziemi, wielkości i własności gospodarstw rolnych, zasiewów i hodowli w Polsce na podstawie analizy map, wykresów, danych liczbowych;

2) podaje przyczyny zróżnicowania w rozmieszczeniu wybranych upraw (pszenicy, ziemniaków, buraków cukrowych) oraz chowu bydła i trzody chlewnej w Polsce;

3) przedstawia, na podstawie różnych źródeł informacji, strukturę wykorzystania źródeł energii w Polsce i ocenia jej wpływ na stan środowiska przyrodniczego;

4) wyjaśnia przyczyny zmian zachodzących w przemyśle w Polsce i we własnym regionie oraz wskazuje najlepiej rozwijające się obecnie w Polsce gałęzie produkcji przemysłowej;

5) rozróżnia rodzaje usług; wyjaśnia szybki rozwój wybranych usług w Polsce i we własnym regionie;

6) wykazuje na przykładach walory turystyczne Polski oraz opisuje obiekty znajdujące się na Liście światowego dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego UNESCO;

7) opisuje na podstawie map i wyjaśnia zróżnicowanie gęstości i jakości sieci transportowej w Polsce i wykazuje jej wpływ na rozwój innych dziedzin działalności gospodarczej;

8) wykazuje konieczność ochrony środowiska przyrodniczego i kulturowego w Polsce; wymienia formy jego ochrony, proponuje konkretne działania na rzecz jego ochrony we własnym regionie.

7. Regiony geograficzne Polski. Uczeń:

- 1) wskazuje na mapie główne regiony geograficzne Polski;
- 2) charakteryzuje, na podstawie map tematycznych, środowisko przyrodnicze głównych regionów geograficznych Polski ze szczególnym uwzględnieniem własnego regionu (również na podstawie obserwacji terenowych);
- 3) opisuje, na podstawie map tematycznych, najważniejsze cechy gospodarki regionów geograficznych Polski oraz ich związek z warunkami przyrodniczymi;
- 4) przedstawia np. w formie prezentacji multimedialnej walory turystyczne wybranego regionu geograficznego ze szczególnym uwzględnieniem jego walorów kulturowych;
- 5) projektuje i opisuje, na podstawie map turystycznych, tematycznych, ogólnogeograficznych i własnych obserwacji terenowych, podróż wzdłuż wybranej trasy we własnym regionie uwzględniając walory przyrodnicze i kulturowe;
- 6) przedstawia główne cechy położenia oraz środowiska przyrodniczego Morza Bałtyckiego; wykazuje znaczenie gospodarcze Morza Bałtyckiego oraz przyczyny degradacji jego wód.

8. Sąsiedzi Polski – różnicowanie geograficzne, przemiany. Uczeń:

- 1) charakteryzuje i porównuje, na podstawie różnych źródeł informacji geograficznej, środowisko przyrodnicze krajów sąsiadujących z Polską; wykazuje ich różnicowanie społeczne i gospodarcze;
- 2) wyjaśnia przyczyny dynamicznego rozwoju gospodarczego Niemiec;
- 3) przedstawia współczesne przemiany społeczne i gospodarcze Ukrainy;
- 4) wykazuje różnicowanie przyrodnicze, narodowościowe, kulturowe i gospodarcze Rosji;
- 5) przedstawia główne cechy środowiska przyrodniczego, gospodarki oraz formy współpracy z krajem będącym najbliższym sąsiadem regionu, w którym uczeń mieszka.

9. Europa. Relacje przyroda – człowiek – gospodarka. Uczeń:

- 1) wykazuje się znajomością podziału politycznego Europy;
- 2) określa położenie Europy i główne cechy środowiska przyrodniczego na podstawie mapy ogólnogeograficznej i map tematycznych;
- 3) opisuje, na podstawie map tematycznych, różnicowanie regionalne, kulturowe, narodowościowe i etniczne współczesnej Europy oraz najważniejsze przyczyny i konsekwencje tego różnicowania;
- 4) wykazuje, na podstawie map tematycznych, związki między głównymi cechami środowiska przyrodniczego Europy Północnej a głównymi kierunkami rozwoju gospodarczego;
- 5) wykazuje, na przykładzie rolnictwa Francji lub innego kraju europejskiego, związek pomiędzy warunkami przyrodniczymi a kierunkiem i efektywnością produkcji rolnej; identyfikuje cechy rolnictwa towarowego;
- 6) przedstawia, na podstawie wskazanych źródeł informacji geograficznej, główne kierunki i przyczyny zmian w strukturze przemysłu wybranego regionu (lub okręgu) przemysłowego w Europie Zachodniej;

7) przedstawia główne cechy położenia, wielkości, układu przestrzennego oraz znaczenie Paryża lub Londynu jako światowej metropolii;

8) wykazuje wpływ gór na cechy środowiska przyrodniczego oraz gospodarkę krajów alpejskich;

9) wykazuje związki między rozwojem turystyki w Europie Południowej a warunkami przyrodniczymi oraz dziedzictwem kultury śródziemnomorskiej;

10) prezentuje opracowaną na podstawie map, przewodników, internetu trasę wycieczki po Europie lub jej części.

10. Wybrane regiony świata. Relacje: człowiek – przyroda – gospodarka. Uczeń:

1) Wykazuje, na podstawie map tematycznych, że kontynent Azji jest obszarem wielkich geograficznych kontrastów;

2) przedstawia, na podstawie map tematycznych, warunki przyrodnicze obszarów, na których kształtowały się najstarsze azjatyckie cywilizacje;

3) analizuje wykresy i dane liczbowe dotyczące rozwoju ludnościowego i urbanizacji w Chinach; wyjaśnia, na podstawie map tematycznych, zróżnicowanie rozmieszczenia ludności na obszarze Chin; podaje kierunki rozwoju gospodarczego Chin oraz wskazuje zmiany znaczenia Chin w gospodarce światowej;

4) wykazuje znaczenie czynników społeczno-kulturowych w tworzeniu nowoczesnej gospodarki Japonii na tle niekorzystnych cech środowiska przyrodniczego;

5) wykazuje związek pomiędzy rytmem upraw i „kulturą ryżu” a cechami klimatu monsunowego w Azji Południowo-Wschodniej;

6) opisuje kontrasty społeczne i gospodarcze w Indiach; wyjaśnia przyczyny gwałtownego rozwoju nowoczesnych technologii;

7) charakteryzuje region Bliskiego Wschodu pod kątem cech kulturowych, zasobów ropy naftowej, kierunków i poziomu rozwoju gospodarczego; wskazuje miejsca konfliktów zbrojnych;

8) charakteryzuje na podstawie map tematycznych i wyjaśnia występowanie stref klimatyczno-roślinno-glebowych w Afryce;

9) wykazuje, na przykładzie strefy Sahelu, związek pomiędzy formami gospodarowania człowieka a zasobami wodnymi; uzasadnia potrzebę racjonalnego gospodarowania w środowisku charakteryzującym się poważnymi niedoborami słodkiej wody;

10) określa związki pomiędzy problemami wyżywienia, występowaniem chorób (m.in. AIDS) a poziomem życia w krajach Afryki na południe od Sahary;

11) wyróżnia główne cechy i przyczyny zróżnicowania kulturowego i etnicznego Ameryki Północnej i Południowej;

12) identyfikuje konflikt interesów pomiędzy ekologicznymi skutkami wylesiania Amazonii a jej gospodarczym wykorzystaniem; określa cechy rozwoju i problemy wielkich miast w Brazylii;

13) wykazuje związki między gospodarką a warunkami środowiska przyrodniczego w najważniejszych regionach gospodarczych Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej; określa rolę Stanów Zjednoczonych w gospodarce światowej;

14) Przedstawia, na podstawie map tematycznych, główne cechy gospodarki Australii na tle warunków środowiska przyrodniczego;

15) przedstawia cechy położenia i środowiska geograficznego Antarktyki i Arktyki; podaje główne cechy i przyczyny zmian w środowisku przyrodniczym obszarów okołobiegunowych”.

W koncepcji *Programu nauczania geografii dla gimnazjum Planeta Nowa* przewidziano spełnienie wymienionych wyżej wymagań w taki sposób, aby nabywane przez uczniów umiejętności były nieustannie doskonalone w całym cyklu edukacji geograficznej na poziomie gimnazjum, a następnie szkoły ponadgimnazjalnej. Dotyczy to np. korzystania z różnorodnych źródeł informacji (w tym map o różnej treści oraz internetu), lokalizowania miejsc na powierzchni Ziemi czy stosowania wiedzy geograficznej w życiu codziennym.

Kształceniu umiejętności, takich jak analizowanie interakcji zachodzących w układzie człowiek – środowisko geograficzne w skali lokalnej, regionalnej i globalnej w różnych skalach czasowych czy wiązanie aktualnych wydarzeń społecznych i politycznych z przeszłością służy przyjęty w programie układ treści. W pierwszej kolejności ujęto treści dotyczące mapy, ruchów Ziemi i zróżnicowania środowiska przyrodniczego oraz powiązań pomiędzy jego komponentami. Następnie na konkretnych przykładach ukazano związki przyczynowo-skutkowe zachodzące między poszczególnymi elementami środowiska przyrodniczego a gospodarką człowieka i rozmieszczeniem ludności oraz zachodzącymi przemianami społeczno-gospodarczymi w skali kontynentalnej, regionalnej i krajowej. Dalej ujęto wiedzę dotyczącą środowiska przyrodniczego i społeczno-gospodarczego Polski oraz zróżnicowania regionalnego naszego kraju. Taki sposób prezentacji treści i osiągnięcia kolejnych celów przyczyni się do utrwalania nabywanej przez uczniów wiedzy oraz kształconych umiejętności.

Zakładane w niniejszym programie osiągnięcia ucznia, przedstawione w postaci wymagań edukacyjnych opisanych efektami kształcenia w tabelach rozdziału III, uwzględniają wszystkie sformułowania zawarte w podstawie programowej. Osiągnięcia te przedstawiono według zasad teorii poznania, w celu wytworzenia u uczniów strukturalnego systemu wiedzy i umiejętności, oraz w formie kształcenia czynnościowego.

III. Szczegółowe cele edukacyjne ujęte w postaci wymagań edukacyjnych, materiał nauczania, procedury osiągania celów oraz proponowane środki dydaktyczne

CZĘŚĆ I. PLANETA NOWA 1

Szczegółowe cele edukacyjne w postaci wymagań	Materiał nauczania	Sugerowane procedury osiągania szczegółowych celów kształcenia	Proponowane środki dydaktyczne
Podstawy geografii			
<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • omawia przedmiot i cele badań geografii • wymienia nazwy sfer Ziemi • podaje główne cechy kształtu i wymiarów Ziemi • odczytuje współrzędne geograficzne na globusie • określa położenie geograficzne oraz matematyczno-geograficzne punktów i obszarów na mapie • wykazuje znaczenie skali mapy w przedstawianiu różnych informacji geograficznych na mapie • posługuje się skalą mapy do obliczenia odległości w terenie • omawia rodzaje map • dobiera odpowiednią mapę w celu uzyskania określonych informacji geograficznych • wyjaśnia istotę generalizacji mapy • odczytuje z map informacje przedstawione za pomocą różnych metod kartograficznych • charakteryzuje rzeźbę terenu na podstawie 	<ul style="list-style-type: none"> • Przedmiot i cele badań geograficznych • Sfery Ziemi • Kształt i wymiary Ziemi • Siatka geograficzna i siatka kartograficzna • Długość i szerokość geograficzna • Elementy mapy • Skala mapy • Generalizacja mapy • Metody prezentacji zjawisk na mapach • Mapa samochodowa i turystyczna 	<ul style="list-style-type: none"> • dyskusja dotycząca celów badań geograficznych • ćwiczenia z globusem i mapą, porównywanie siatki geograficznej i kartograficznej • ćwiczenia w określaniu współrzędnych geograficznych • prezentowanie przykładów praktycznego wykorzystywania współrzędnych geograficznych • rozwiązywanie zadań matematycznych związanych z wykorzystaniem skali mapy • praca z atlasem geograficznym – tłumaczenie istoty generalizacji mapy • praca z atlasem geograficznym i mapami ściennymi – porównywanie metod wykorzystywanych do prezentacji różnych zjawisk na mapach • ćwiczenia w obliczaniu wysokości względnej • czytanie planów i map – interpretacja ich treści 	<ul style="list-style-type: none"> • podręczniki, atlasy geograficzne, zeszyty ćwiczeń • zestawy map ściennych • mapy topograficzne, mapy turystyczne, plany miast • zdjęcia lotnicze • uczniowskie globusy fizyczne • plansze dydaktyczne • zestawy foliogramów • odbiornik GPS • komputer z programami edukacyjnymi oraz łączem internetowym i rzutnikiem multimedialnym

<p>rysunku poziomicowego i mapy hipsometrycznej</p> <ul style="list-style-type: none"> • oblicza wysokość względną • identyfikuje położenie i charakteryzuje odpowiadające sobie obiekty geograficzne na fotografiach, zdjęciach lotniczych i satelitarnych oraz mapach topograficznych • posługuje się w terenie planem, mapą topograficzną, turystyczną, samochodową (m.in. orientuje mapę oraz identyfikuje obiekty geograficzne na mapie i w terenie) • lokalizuje na mapach (również konturowych) kontynenty oraz najważniejsze obiekty geograficzne na świecie i w Polsce (niziny, wyżyny, góry, rzeki, jeziora, wyspy, morza, państwa, itp.) • analizuje i interpretuje treści map ogólnogeograficznych, tematycznych, turystycznych • projektuje i opisuje trasy podróży na podstawie map turystycznych, topograficznych i samochodowych 		<ul style="list-style-type: none"> • prezentacja przykładów praktycznego wykorzystywania planów i map • zajęcia terenowe – czytanie mapy topograficznej, turystycznej, samochodowej i planu • zajęcia terenowe – pomiar wysokości względnej • zajęcia terenowe – busola i azymut • zajęcia terenowe – obsługa odbiornika GPS 	(w miarę możliwości szkoły)
Odniesienie do treści podstawy programowej: 1.1; 1.2; 1.3; 1.4; 1.5; 1.6; 1.7; 1.8; 1.9; 2.1			
Ruchy Ziemi			
<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • omawia położenie Ziemi w Układzie Słonecznym • podaje cechy ruchu obiegowego Ziemi (wykorzystując również własne obserwacje) • przedstawia zmiany w oświetleniu Ziemi oraz w długości trwania dnia i nocy w różnych szerokościach geograficznych i porach roku 	<ul style="list-style-type: none"> • Układ Słoneczny • cechy ruchu obiegowego Ziemi • następstwa ruchu obiegowego Ziemi • oświetlenie Ziemi w różnych porach roku • strefy oświetlenia Ziemi 	<ul style="list-style-type: none"> • korzystanie z różnych źródeł informacji (podręcznik, atlas geograficzny, słownik geograficzny, plansze dydaktyczne) w celu określenia położenia Ziemi w Układzie Słonecznym • omówienie na podstawie planszy dydaktycznej ruchu obiegowego Ziemi • wskazanie przykładów świadczących o wpływie ruchu obiegowego Ziemi na życie 	<ul style="list-style-type: none"> • podręczniki, atlasy geograficzne, zeszyty ćwiczeń • modele do prezentacji ruchów Ziemi i Księżyca oraz oświetlenia Ziemi

<ul style="list-style-type: none"> • wymienia daty równonocy oraz przesilenia letniego i zimowego • podaje przyczyny zaćmienia Słońca i Księżyca • posługuje się pojęciami: ruch obrotowy Ziemi, czas słoneczny, czas strefowy • podaje cechy ruchu obrotowego • podaje najważniejsze geograficzne następstwa ruchu obiegowego i obrotowego Ziemi • wyjaśnia zjawisko dnia polarnego i nocy polarnej • określa czas miejscowy i strefowy • posługuje się mapą stref czasowych do określania różnicy czasu strefowego i słonecznego na Ziemi • wyjaśnia dlaczego zostały wprowadzone strefy czasowe i międzynarodowa linia zmiany daty 	<ul style="list-style-type: none"> • cechy ruchu obrotowego Ziemi • następstwa ruchu obrotowego Ziemi • czas słoneczny, czas strefowy, czas urzędowy • międzynarodowa linia zmiany daty 	<ul style="list-style-type: none"> • i działalność człowieka • dyskusja o wpływie ruchu obrotowego Ziemi na życie i działalność człowieka • omówienie na podstawie ilustracji i fotografii przyczyn zaćmienia Słońca i Księżyca • omówienie różnych sposobów określania czasu • rozwiązywanie zadań matematyczno-geograficznych dotyczących czasu miejscowego i strefowego • zajęcia terenowe – wyznaczanie południka miejscowego za pomocą gnomonu • zajęcia terenowe – wizyta w planetarium 	<ul style="list-style-type: none"> • uczniowskie globusy fizyczne • zestawy foliogramów • plansze dydaktyczne • fotografie o tematyce astronomicznej (np. zaćmienie Słońca, zaćmienie Księżyca) • komputer z programami edukacyjnymi oraz łączem internetowym i rzutnikiem multimedialnym (w miarę możliwości szkoły)
Odniesienie do treści podstawy programowej: 2.2; 2.3; 2.4			
Atmosfera i hydrosfera			
<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • omawia skład powietrza atmosferycznego • omawia budowę atmosfery • wykazuje na przykładach związek między wysokością Słońca a temperaturą powietrza • charakteryzuje na podstawie wykresów oraz danych liczbowych przebieg temperatury powietrza i opadów atmosferycznych w ciągu roku w wybranych stacjach 	<ul style="list-style-type: none"> • skład powietrza atmosferycznego • budowa atmosfery • zależność temperatury powietrza od wysokości Słońca nad widnokretem • średnia roczna temperatura powietrza i średnia roczna amplituda temperatury powietrza 	<ul style="list-style-type: none"> • analiza planszy dydaktycznej lub ilustracji w podręczniku przedstawiającej budowę atmosfery i zmianę temperatury wraz z wysokością • czytanie i analizowanie map klimatycznych • sporządzanie i analizowanie klimatogramu • obliczanie średniej rocznej temperatury powietrza oraz średniej rocznej amplitudy temperatury powietrza 	<ul style="list-style-type: none"> • podręczniki, atlasy geograficzne, zeszyty ćwiczeń, słowniki geograficzne • zestawy map ściennych • plansze dydaktyczne

<p>meteorologicznych położonych w różnych strefach klimatycznych</p> <ul style="list-style-type: none"> • oblicza średnią roczną temperaturę powietrza oraz średnią roczną amplitudę temperatury powietrza • sporządza klimatogram na podstawie danych klimatologicznych • podaje przyczynę występowania wiatrów • wymienia przykłady wiatrów stałych i okresowo zmiennych • wymienia rodzaje opadów i osadów atmosferycznych • charakteryzuje rodzaje chmur • charakteryzuje wpływ głównych czynników klimatotwórczych na klimat • podaje na podstawie map tematycznych zależności między strefami oświetlenia Ziemi a strefami klimatycznymi • wykazuje zróżnicowanie klimatyczne Ziemi na podstawie analizy map temperatury powietrza i opadów atmosferycznych oraz map stref klimatycznych • charakteryzuje wybrane cechy hydrosfery i zjawiska w niej zachodzące • rozpoznaje rodzaje mórz i wskazuje ich przykłady na mapie świata • opisuje przestrzenne zróżnicowanie zasolenia wód oceanicznych • omawia ruchy wody morskiej • charakteryzuje wody podziemne 	<ul style="list-style-type: none"> • ciśnienie atmosferyczne, • wiatry stałe (pasaty) i okresowo zmiennie (monsun, bryza) • wiatry lokalne (fen) • wilgotność powietrza, kondensacja, opady i osady atmosferyczne, • pogoda i klimat • czynniki klimatotwórcze i ich wpływ na klimat • charakterystyka stref klimatycznych • podział wszechoceanu • typy mórz • zasolenie wód oceanicznych • ruchy wody morskiej (falowanie, pływy, prądy morskie) • wody podziemne 	<ul style="list-style-type: none"> • analiza ilustracji w podręczniku przedstawiających schemat wiania pasatów, monsunu, bryzy oraz fenu • ćwiczenia w rozpoznawaniu chmur, opadów i osadów atmosferycznych • analizowanie danych statystycznych przebiegu temperatury powietrza i wielkość opadów atmosferycznych • praca ze słownikiem geograficznym i podręcznikiem – wyjaśnianie terminów • analizowanie schematu dotyczącego gejzeru • analiza map (zasolenie wód oceanicznych, prądy morskie) • zajęcia terenowe – wizyta na stacji meteorologicznej • zajęcia terenowe – pomiar i obserwacja składników pogody • zajęcia terenowe – wizyta w oceanarium 	<ul style="list-style-type: none"> • zestawy foliogramów • fotografie chmur • encyklopedie, czasopisma geograficzne • komputer z programami edukacyjnymi oraz łączem internetowym i rzutnikiem multimedialnym (w miarę możliwości szkoły)
<p>Odniesienie do treści podstawy programowej: 3.1; 3.2; 3.3; 3.4</p>			

Wnętrze Ziemi			
<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • omawia budowę wnętrza Ziemi • dokonuje podziału skał ze względu na ich genezę • rozpoznaje przykładowe skały • podaje główne cechy płytowej budowy litosfery • wykazuje związki pomiędzy płytową budową litosfery a występowaniem zjawisk wulkanicznych i trzęsień ziemi • wskazuje na mapie świata obszary aktywne sejsmicznie • rozumie i wyjaśnia termin orogeneza oraz podaje nazwy głównych orogenez w dziejach geologicznych Ziemi • wymienia typy gór (fałdowe, zrębowe i wulkaniczne) i podaje ich przykłady na mapie świata • wymienia i opisuje wielkie formy ukształtowania powierzchni lądów i dna oceanów 	<ul style="list-style-type: none"> • budowa wnętrza Ziemi • podział skał: magmowe, osadowe, przeobrażone • główne cechy płytowej budowy Ziemi • wpływ płytowej budowy litosfery na występowanie wulkanów, trzęsień ziemi oraz powstawanie gór • hipocentrum, epicentrum • skala Richtera • skutki trzęsień ziemi • rozmieszczenie wulkanów i obszarów sejsmicznych na Ziemi • budowa wulkanu • skutki erupcji wulkanicznych • powstawanie gór fałdowych • orogenezy w dziejach geologicznych Ziemi • góry zrębowe i góry wulkaniczne • wielkie formy ukształtowania powierzchni lądów i dna oceanów 	<ul style="list-style-type: none"> • analizowanie schematu lub modelu przedstawiającego budowę wnętrza Ziemi • praca ze słownikiem geograficznym i podręcznikiem – wyjaśnianie znaczenia terminów • rozpoznawanie okazów minerałów i skał • analiza map tematycznych (płyty litosfery, obszary sejsmiczne i wulkany na Ziemi) • praca z materiałem źródłowym dotyczącym skutków wybuchów wulkanów i trzęsień ziemi • projekcja filmów lub przezroczy dotyczących powstawania gór • praca z ilustracjami przedstawiającymi schemat powstawania gór fałdowych oraz budowę gór zrębowych • analiza ilustracji przedstawiającej wielkie formy ukształtowania powierzchni lądów i dna oceanów • zajęcia terenowe – rozpoznawanie skał i minerałów • zajęcia terenowe – odkrywka geologiczna, kamieniołom • zajęcia terenowe – wizyta w muzeum geologicznym 	<ul style="list-style-type: none"> • model budowy wnętrza Ziemi • okazy skał i minerałów • albumy lub fotografie poszczególnych typów gór • podręczniki, atlasy geograficzne, zeszyty ćwiczeń, słowniki geograficzne • zestawy map ściennych • plansze dydaktyczne • zestawy foliogramów • encyklopedie, czasopisma geograficzne • komputer z programami edukacyjnymi oraz łączem internetowym i rzutnikiem multimedialnym (w miarę możliwości szkoły)
Odniesienie do treści podstawy programowej: 3.5; 4.3			

Procesy zewnętrzne kształtujące powierzchnię Ziemi

<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • posługuje się terminami: wietrzenie, erozja • omawia na podstawie ilustracji przebieg wietrzenia mrozowego • wyjaśnia na czym polegają ruchy masowe • wymienia i omawia na podstawie ilustracji formy krasowe • przedstawia rzeźbotwórczą rolę wód płynących, fal morskich, wiatru, lądolodów i lodowców górskich • omawia na podstawie ilustracji powstawanie meandrów i starorzeczy • rozróżnia i opisuje typy ujść rzecznych • omawia etapy powstawania lodu lodowcowego • opisuje warunki powstawania lodowców górskich • wyjaśnia na czym polega cofanie się wybrzeża klifowego • omawia na podstawie ilustracji powstawanie mierzei • wymienia najważniejsze typy wybrzeży i wskazuje ich przykłady na mapie świata • rozpoznaje i opisuje w terenie formy rzeźby powstałe w wyniku działania czynników rzeźbotwórczych 	<ul style="list-style-type: none"> • procesy zewnętrzne • typy wietrzenia: fizyczne, chemiczne, biologiczne • procesy krasowe • formy krasu powierzchniowego • formy krasu podziemnego • rzeźbotwórcza działalność rzek: erozja (wgłębna, boczna, wsteczna), transport, akumulacja • typy ujść rzecznych: deltowe i lejkowate • lodowiec górski, lądolód, granica wiecznego śniegu, pole firnowe, jezior lodowcowy • działalność lodowców górskich i lądolodów – erozyjne i akumulacyjne formy rzeźby terenu • niszcząca działalność morza – powstawanie klifu • budująca działalność morza – powstawanie mierzei 	<ul style="list-style-type: none"> • praca ze słownikiem geograficznym i podręcznikiem – wyjaśnianie znaczenia terminów • analizowanie ilustracji oraz fotografii przedstawiających wpływ wietrzenia na rozwój rzeźby powierzchni Ziemi • omówienie ilustracji przedstawiającej rzeźbotwórczą działalność rzeki • projekcja filmu lub przezroczy przedstawiających procesy krasowe • analizowanie map – wskazywanie ujść deltowych i lejkowatych • analizowanie ilustracji przedstawiających formy powstałe w wyniku działalności lodowców górskich oraz lądolodów • omówienie schematów przedstawiających proces cofania się brzegu oraz powstawanie mierzei • czytanie map – wskazywanie różnych typów wybrzeży • gra dydaktyczna – rozpoznawanie form rzeźby terenu • zajęcia terenowe – rozpoznawanie form rzeźby terenu powstałych w wyniku działania procesów rzeźbotwórczych 	<ul style="list-style-type: none"> • podręczniki, atlasy geograficzne, zeszyty ćwiczeń, słowniki geograficzne • zestawy map ściennych • plansze dydaktyczne • zestawy foliogramów • encyklopedie, czasopisma geograficzne • komputer z programami edukacyjnymi oraz łączem internetowym i rzutnikiem multimedialnym (w miarę możliwości szkoły)
---	--	---	---

	<ul style="list-style-type: none"> • typy wybrzeży • działalność wiatru: korazja, deflacja • typy wydm • rodzaje pustyń 		
Odniesienie do treści podstawy programowej: 3.6; 3.7			
Pedosfera i biosfera			
<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminów: gleba, proces glebotwórczy • wskazuje poziomy glebowe na schemacie profilu glebowego • wymienia główne typy gleb strefowych i astrefowych oraz wskazuje na mapie obszary ich występowania • wykazuje wpływ klimatu na zróżnicowanie roślinności i gleb na Ziemi • charakteryzuje strefy roślinne na Ziemi i wskazuje je na mapie 	<ul style="list-style-type: none"> • wpływ warunków klimatycznych na rozmieszczenie stref glebowych i roślinnych na Ziemi • czynniki glebotwórcze, proces glebotwórczy • poziomy glebowe • gleby strefowe i astrefowe • strefy roślinne na Ziemi 	<ul style="list-style-type: none"> • analizowanie profilu glebowego i procesu powstawania gleby • porównywanie profili glebowych różnych gleb na podstawie modeli, schematów lub fotografii • praca z podręcznikiem i słownikiem geograficznym – wyjaśnianie znaczenia terminów • analizowanie map – rozmieszczenie stref roślinnych na Ziemi • analizowanie ilustracji dotyczącej zróżnicowania stref roślinnych na Ziemi • dyskusja dotycząca bogactwa i zróżnicowania przyrody • przygotowanie plakatu – charakterystyka wybranej strefy roślinnej • zajęcia terenowe – odkrywka glebowa • zajęcia terenowe – wizyta w ogrodzie botanicznym 	<ul style="list-style-type: none"> • podręczniki, atlasy geograficzne, zeszyty ćwiczeń, słowniki geograficzne • modele profili glebowych • zestawy map ściennych • plansze dydaktyczne • zestawy foliogramów • encyklopedie, czasopisma geograficzne • komputer z programami edukacyjnymi oraz łączem internetowym i rzutnikiem multimedialnym (w miarę możliwości szkoły)
Odniesienie do treści podstawy programowej: 3.4			

CZĘŚĆ II. PLANETA NOWA 2

Szczegółowe cele edukacyjne w postaci wymagań	Materiał nauczania	Sugerowane procedury osiągnięcia szczegółowych celów kształcenia	Proponowane środki dydaktyczne
Afryka			
<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • omawia na podstawie mapy ogólnogeograficznej położenie geograficzne Afryki • omawia na podstawie map tematycznych budowę geologiczną oraz ukształtowanie powierzchni Afryki • charakteryzuje na podstawie map tematycznych i wyjaśnia występowanie stref klimatyczno-roślinno-glebowych w Afryce • wykazuje zróżnicowanie rasowe i językowe ludności Afryki • omawia na podstawie map tematycznych rozmieszczenie ludności w Afryce • wyjaśnia znaczenie terminu: eksplozja demograficzna • określa związki pomiędzy problemami wyżywienia, występowaniem chorób a poziomem życia w krajach Afryki na południe od Sahary • wykazuje zróżnicowanie poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego państw afrykańskich • charakteryzuje na podstawie map tematycznych cechy rolnictwa i przemysłu Afryki 	<ul style="list-style-type: none"> • położenie i ukształtowanie powierzchni Afryki • budowa geologiczna Afryki, Wielkie Rowy Afrykańskie • strefowość klimatyczno-roślinno-glebową Afryki • wody powierzchniowe Afryki • zróżnicowanie rasowe, religijne i językowe ludności Afryki • rozmieszczenie ludności Afryki • zmiany liczby ludności Afryki – eksplozja demograficzna • problemy mieszkańców Afryki (niedożywienie, AIDS, brak stałego dostępu do wody pitnej, konflikty zbrojne) • zróżnicowanie poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego państw afrykańskich 	<ul style="list-style-type: none"> • analizowanie map ogólnogeograficznych, geologicznych, klimatycznych Afryki • porównywanie klimatogramów dla stacji położonych w Afryce • analizowanie schematu przedstawiającego powstawanie rowu tektonicznego • praca z podręcznikiem i słownikiem geograficznym – wyjaśnianie znaczenia terminów • analizowanie mapy gęstości zaludnienia w Afryce • dyskusja na temat skutków nierównomiernego rozmieszczenia ludności • praca z wykresami, danymi statystycznymi – analiza zmian liczby ludności i prognozy jej zmian • praca z mapą, podręcznikiem i danymi statystycznymi – zróżnicowanie rasowe, religijne i językowe ludności Afryki i jego skutki • pogadanka na temat przyczyn i konsekwencji dysproporcji w rozwoju społeczno-gospodarczym państw afrykańskich • praca z wykresami, mapami i danymi statystycznymi – analiza wybranych mierników poziomu rozwoju 	<ul style="list-style-type: none"> • podręczniki, atlasy geograficzne, zeszyty ćwiczeń, słowniki geograficzne • zestawy map ściennych • plansze dydaktyczne • zestawy foliogramów • encyklopedie, czasopisma geograficzne • komputer z programami edukacyjnymi oraz łączem internetowym i rzutnikiem multimedialnym (w miarę możliwości szkoły)

<ul style="list-style-type: none"> • wykazuje na przykładzie strefy Sahelu związek pomiędzy formami gospodarowania człowieka a zasobami wodnymi • uzasadnia potrzebę racjonalnego gospodarowania w środowisku charakteryzującym się poważnymi niedoborami słodkiej wody • opisuje warunki naturalne oraz wybrane zagadnienia społeczno-gospodarcze państw Afryki (Egipt, Republika Południowej Afryki) 	<ul style="list-style-type: none"> • cechy rolnictwa i przemysłu Afryki • strefa Sahelu – zależność pomiędzy formami gospodarowania człowieka a zasobami wodnymi • racjonalne gospodarowanie w środowisku charakteryzującym się poważnymi niedoborami słodkiej wody • warunki naturalne, ludność, urbanizacja oraz gospodarka wybranych państw w Afryce (Egipt i Republika Południowej Afryki) 	<p>społeczno-gospodarczego i jakości życia mieszkańców Afryki</p> <ul style="list-style-type: none"> • ćwiczenia techniczne z mapami konturowymi Afryki • portfolio – miejsca o dużych walorach turystycznych w Afryce • zajęcia terenowe – wizyta w muzeum etnograficznym • prelekcja lub wykład podróżnika na temat wyprawy do Afryki 	
Odniesienie do treści podstawy programowej: 10.8; 10.9; 10.10; 1.7; 1.8			
Ameryka			
<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • omawia położenie geograficzne Ameryki Północnej i Południowej na podstawie mapy ogólnogeograficznej • wyjaśnia znaczenie terminów: Ameryka Łacińska, Ameryka Środkowa • opisuje środowisko przyrodnicze Ameryki Północnej i Południowej • charakteryzuje klimat Ameryki Północnej i Południowej na podstawie map klimatycznych i klimatogramów 	<ul style="list-style-type: none"> • położenie, ukształtowanie powierzchni Ameryki • budowa geologiczna (w tym Uskok San Andreas) • typy klimatów i roślinność Ameryki • wody powierzchniowe Ameryki • cechy i przyczyny zróżnicowania kulturowego i etnicznego Ameryki 	<ul style="list-style-type: none"> • analizowanie map ogólnogeograficznych, geologicznych, klimatycznych Ameryki • porównywanie klimatogramów dla stacji położonych w Ameryce • praca z podręcznikiem i słownikiem geograficznym – wyjaśnianie znaczenia terminów • analizowanie mapy gęstości zaludnienia w Ameryce • dyskusja na temat skutków nierównomiernego rozmieszczenia ludności 	<ul style="list-style-type: none"> • podręczniki, atlasy geograficzne, zeszyty ćwiczeń, słowniki geograficzne • zestawy map ściennych • plansze dydaktyczne • zestawy foliogramów

<ul style="list-style-type: none"> • analizuje na podstawie mapy rozmieszczenie ludności w Ameryce Północnej i Południowej • wyróżnia główne cechy i przyczyny zróżnicowania kulturowego i etnicznego Ameryki Północnej i Południowej • wyjaśnia związki pomiędzy warunkami naturalnymi a poziomem rozwoju gospodarczego Ameryki Północnej i Południowej • opisuje wybrane problemy gospodarki Ameryki Północnej i Południowej • omawia warunki naturalne oraz zagadnienia społeczne dotyczące Stanów Zjednoczonych • wykazuje związki pomiędzy gospodarką a warunkami środowiska przyrodniczego w najważniejszych regionach gospodarczych Stanów Zjednoczonych • określa rolę Stanów Zjednoczonych w gospodarce światowej • omawia warunki naturalne oraz zagadnienia społeczne i gospodarcze dotyczące Brazylii • identyfikuje konflikt interesów pomiędzy ekologicznymi skutkami wylesiania Amazonii a jej gospodarczym wykorzystaniem • określa cechy rozwoju i problemy wielkich miast w Brazylii 	<ul style="list-style-type: none"> • rozmieszczenie ludności Ameryki • urbanizacja (miasta-giganty) • przyczyny zróżnicowania poziomu gospodarczego państw obu Ameryk • „bogata” Północ i „biedne” Południe • warunki naturalne Stanów Zjednoczonych • ludność i urbanizacja Stanów Zjednoczonych • regiony gospodarcze Stanów Zjednoczonych; zależność pomiędzy ich gospodarką a warunkami środowiska przyrodniczego • rola Stanów Zjednoczonych w gospodarce światowej • warunki naturalne Brazylii • ludność i urbanizacja; cechy rozwoju i problemy wielkich miast Brazylii • gospodarcze wykorzystanie Amazonii – konflikt interesów pomiędzy ekologicznymi skutkami wylesiania Amazonii a jej gospodarczym wykorzystaniem 	<ul style="list-style-type: none"> • praca z wykresami, danymi statystycznymi – analiza zmian liczby ludności i prognozy jej zmian • praca z mapą, podręcznikiem i danymi statystycznymi – zróżnicowanie rasowe, religijne i językowe ludności Ameryki i jego skutki • pogadanka na temat przyczyn i konsekwencji dysproporcji w rozwoju społeczno-gospodarczym państw Ameryki • praca z wykresami, mapami i danymi statystycznymi – analiza wybranych mierników poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego państw Ameryki • analizowanie wykresów, danych statystycznych oraz map gospodarczych Ameryki • ćwiczenia techniczne z mapami konturowymi Ameryki • portfolio – ekologiczne skutki wylesiania Amazonii • zajęcia terenowe – wizyta w muzeum etnograficznym • prelekcja lub wykład podróżnika na temat wyprawy do Ameryki 	<ul style="list-style-type: none"> • encyklopedie, czasopisma geograficzne • komputer z programami edukacyjnymi oraz łączem internetowym i rzutnikiem multimedialnym (w miarę możliwości szkoły)
<p>Odniesienie do treści podstawy programowej: 10.11; 10.12; 10.13; 1.7; 1.8</p>			

Obszary polarne			
<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminów: Arktyka, Antarktyka, Antarktyda • wskazuje na mapie ogólnogeograficznej Antarktykę i Arktykę • przedstawia cechy położenia i środowiska geograficznego Antarktyki i Arktyki • omawia sytuację prawną Antarktydy • opisuje działalność człowieka w Arktyce i Antarktyce • podaje główne cechy i przyczyny zmian w środowisku przyrodniczym obszarów okołobiegunowych • wyjaśnia konieczność ochrony przyrody obszarów okołobiegunowych 	<ul style="list-style-type: none"> • cechy położenia i środowiska geograficznego Antarktyki • sytuacja prawna kontynentu Antarktydy • cechy położenia i środowiska geograficznego Arktyki • działalność człowieka w Arktyce i Antarktyce • cechy i przyczyny zmian w środowisku przyrodniczym obszarów okołobiegunowych 	<ul style="list-style-type: none"> • analizowanie map ogólnogeograficznych, geologicznych, klimatycznych obszarów okołobiegunowych • porównywanie klimatogramów dla stacji położonych w Arktyce i Antarktyce • praca z podręcznikiem i słownikiem geograficznym – wyjaśnianie znaczenia terminów • ćwiczenia techniczne z mapami konturowymi Arktyki i Antarktyki • portfolio – zmiany w środowisku przyrodniczym obszarów okołobiegunowych • prelekcja, wykład podróżnika na temat wyprawy do Arktyki lub na Antarktykę 	<ul style="list-style-type: none"> • podręczniki, atlasy geograficzne, zeszyty ćwiczeń, słowniki geograficzne • zestawy map ściennych • plansze dydaktyczne • zestawy foliogramów • encyklopedie, czasopisma geograficzne, albumy • komputer z programami edukacyjnymi oraz łączem internetowym i rzutnikiem multimedialnym (w miarę możliwości szkoły)
Odniesienie do treści podstawy programowej: 10.15; 1.7; 1.8			
Australia			
<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • opisuje na podstawie mapy ogólnogeograficznej położenie geograficzne i środowisko przyrodnicze Australii • charakteryzuje klimat Australii na podstawie map klimatycznych i klimatogramów 	<ul style="list-style-type: none"> • warunki naturalne Australii • ludność i urbanizacja Australii • gospodarka Australii 	<ul style="list-style-type: none"> • analizowanie map ogólnogeograficznych, geologicznych, klimatycznych Australii • porównywanie klimatogramów dla stacji położonych w Australii 	<ul style="list-style-type: none"> • podręczniki, atlasy geograficzne, zeszyty ćwiczeń, słowniki geograficzne

<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminów: basen artezyjski, studnia artezyjska • omawia rozmieszczenie basenów artezyjskich w Australii • ocenia warunki środowiska przyrodniczego Australii • analizuje na podstawie mapy rozmieszczenie ludności w Australii • wskazuje na mapie ogólnogeograficznej obszary o największej gęstości zaludnienia w Australii • charakteryzuje zróżnicowanie ludności Australii • omawia wybrane problemy ludnościowe Australii • przedstawia, na podstawie map tematycznych, główne cechy gospodarki Australii na tle warunków środowiska przyrodniczego • wskazuje na mapie gospodarczej obszary o dużej koncentracji przemysłu w Australii • dowodzi specyfiki środowiska przyrodniczego i społeczno-gospodarczego Australii • omawia na podstawie mapy ogólnogeograficznej podział Oceanii 	<ul style="list-style-type: none"> • wykorzystanie wód artezyjskich • Oceania 	<ul style="list-style-type: none"> • praca z podręcznikiem i słownikiem geograficznym – wyjaśnianie znaczenia terminów • analizowanie mapy gęstości zaludnienia w Australii • praca z mapą, podręcznikiem i danymi statystycznymi – zróżnicowanie ludności Australii i jego skutki • analizowanie schematu niecki artezyjskiej • analizowanie wykresów, danych statystycznych oraz map gospodarczych Australii. • ćwiczenia techniczne z mapami konturowymi Australii • portfolio – osobliwości przyrodnicze Australii • gromadzenie i analizowanie materiałów dotyczących rozwoju turystyki w Oceanii • zajęcia terenowe – wizyta w muzeum etnograficznym • prelekcja lub wykład podróżnika na temat wyprawy do Australii 	<ul style="list-style-type: none"> • zestawy map ściennych • plansze dydaktyczne • zestawy foliogramów • encyklopedie, czasopisma geograficzne, albumy • komputer z programami edukacyjnymi oraz łączem internetowym i rzutnikiem multimedialnym (w miarę możliwości szkoły)
<p>Odniesienie do treści podstawy programowej: 10.14, 1.7, 1.8</p>			

Azja			
<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • omawia położenie geograficzne Azji na mapie świata • wskazuje na mapie ogólnogeograficznej umowną granicę pomiędzy Azją a Europą i omawia jej przebieg • opisuje, na podstawie map tematycznych, cechy środowiska przyrodniczego Azji • wykazuje, na podstawie map tematycznych, że kontynent Azji jest obszarem wielkich geograficznych kontrastów • przedstawia, na podstawie map tematycznych, warunki przyrodnicze obszarów, na których kształtowały się najstarsze azjatyckie cywilizacje • wskazuje na mapie i podaje nazwy obszarów o dużej i małej gęstości zaludnienia w Azji • charakteryzuje zróżnicowanie rasowe, religijne i kulturowe ludności Azji • omawia wybrane problemy demograficzne Azji i wyjaśnia ich skutki • opisuje wybrane problemy gospodarcze Azji • ocenia warunki rozwoju rolnictwa w Azji • wykazuje związek pomiędzy rytmem upraw i „kulturą ryżu” a cechami klimatu monsunowego w Azji Południowo-Wschodniej • wskazuje na mapie i podaje nazwy regionów rolniczych w Azji • wskazuje na mapie i podaje nazwy 	<ul style="list-style-type: none"> • położenie geograficzne Azji • ukształtowanie powierzchni Azji • budowa geologiczna Azji • klimat i roślinność Azji • wody powierzchniowe Azji • zmiany liczby ludności Azji • warunki przyrodnicze obszarów, na których kształtowały się najstarsze azjatyckie cywilizacje • rozmieszczenie ludności Azji • urbanizacja i wielkie miasta • zróżnicowanie poziomu rozwoju gospodarczego krajów azjatyckich • warunki rozwoju rolnictwa w Azji • zróżnicowanie przemysłowania w Azji • OPEC • azjatyckie tygrysy • warunki naturalne Chin • ludność i urbanizacja w Chinach 	<ul style="list-style-type: none"> • analizowanie map ogólnogeograficznych, geologicznych, klimatycznych Azji • porównywanie klimatogramów dla stacji położonych w Azji • analizowanie mapy gęstości zaludnienia w Azji • dyskusja na temat skutków nierównomiernego rozmieszczenia ludności • gromadzenie informacji na temat obszarów, na których kształtowały się najstarsze azjatyckie cywilizacje • praca z wykresami, danymi statystycznymi – analiza zmian liczby ludności i prognozy jej zmian • praca z mapą, podręcznikiem i danymi statystycznymi – zróżnicowanie rasowe, religijne i językowe ludności Azji i jego skutki • pogadanka na temat przyczyn i konsekwencji dysproporcji w rozwoju społeczno-gospodarczym państw Azji • praca z wykresami, mapami i danymi statystycznymi – analiza wybranych mierników poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego państw Azji • analizowanie wykresów, danych statystycznych oraz map gospodarczych Azji • analizowanie aktualnych artykułów prasowych dotyczących konfliktów w Azji • ćwiczenia techniczne z mapami konturowymi Azji 	<ul style="list-style-type: none"> • podręczniki, atlasy geograficzne, zeszyty ćwiczeń, słowniki geograficzne • zestawy map ściennych • plansze dydaktyczne • zestawy foliogramów • encyklopedie, czasopisma geograficzne, albumy • komputer z programami edukacyjnymi oraz łączem internetowym i rzutnikiem multimedialnym (w miarę możliwości szkoły)

<p>obszarów o dużej koncentracji przemysłu</p> <ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminów: azjatyckie tygrysy, OPEC • charakteryzuje środowisko przyrodnicze Chin • analizuje wykresy i dane liczbowe dotyczące rozwoju ludnościowego i urbanizacji w Chinach • wyjaśnia, na podstawie map tematycznych, zróżnicowanie rozmieszczenia ludności na obszarze Chin • podaje kierunki rozwoju gospodarczego Chin oraz wskazuje zmiany znaczenia Chin w gospodarce światowej • charakteryzuje środowisko przyrodnicze oraz wybrane zagadnienia społeczno-gospodarcze Indii • opisuje kontrasty społeczne i gospodarcze w Indiach • wyjaśnia przyczyny gwałtownego rozwoju nowoczesnych technologii w Indiach • charakteryzuje środowisko przyrodnicze oraz wybrane zagadnienia społeczno-gospodarcze Japonii • wykazuje znaczenie czynników społeczno-kulturowych w tworzeniu nowoczesnej gospodarki Japonii na tle niekorzystnych cech środowiska przyrodniczego • wyjaśnia termin: region Bliskiego Wschodu • omawia położenie geograficzne regionu Bliskiego Wschodu na podstawie mapy ogólnogeograficznej 	<ul style="list-style-type: none"> • kierunki rozwoju gospodarczego Chin • znaczenie Chin w gospodarce światowej • warunki naturalne Indii • ludność i urbanizacja Indii • związek pomiędzy "kulturą ryżu" a cechami klimatu monsunowego • kontrasty społeczno-gospodarcze Indii • przyczyny gwałtownego rozwoju nowoczesnych technologii w Indiach • warunki naturalne Japonii • ludność i urbanizacja Japonii • znaczenie czynników społeczno-kulturowych w tworzeniu nowoczesnej gospodarki Japonii • definicja: region Bliskiego Wschodu • cechy kulturowe krajów Bliskiego Wschodu • zasoby ropy naftowej na Bliskim Wschodzie • kierunki i poziom rozwoju gospodarczego 	<ul style="list-style-type: none"> • portfolio – kontrasty fizycznogeograficzne Azji • zajęcia terenowe – wizyta w muzeum etnograficznym • prelekcja lub wykład podróżnika na temat wyprawy do Azji 	
--	---	--	--

<ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje region Bliskiego Wschodu pod kątem cech kulturowych • analizuje rozmieszczenie, zasoby i wydobycie ropy naftowej na Bliskim Wschodzie na podstawie map tematycznych i danych statystycznych • charakteryzuje region Bliskiego Wschodu pod kątem kierunków i poziomu rozwoju gospodarczego • wyjaśnia przyczyny i skutki wybranych konfliktów zbrojnych na Bliskim Wschodzie • wskazuje miejsca konfliktów zbrojnych na mapie politycznej • wykazuje krytyczną postawę wobec wojny jako sposobu rozwiązywania problemów społeczno-gospodarczych • wykazuje postawę poszanowania dla innych narodów, religii i kultur 	<p>krajów Bliskiego Wschodu</p> <ul style="list-style-type: none"> • konflikty zbrojne na Bliskim Wschodzie 		
<p>Odniesienie do treści podstawy programowej: 10.1; 10.2; 10.3; 10.4; 10.5; 10.6; 10.7, 1.7, 1.8</p>			
<p>Europa</p>			
<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • opisuje położenie geograficzne Europy na mapie świata • określa główne cechy środowiska przyrodniczego Europy na podstawie mapy ogólnogeograficznej i map tematycznych • charakteryzuje klimat Europy na podstawie map klimatycznych i klimatogramów • wykazuje się znajomością podziału politycznego Europy • omawia, na podstawie mapy gęstości 	<ul style="list-style-type: none"> • położenie geograficzne Europy • budowa geologiczna Europy • ukształtowanie powierzchni Europy • warunki klimatyczne, roślinność Europy • wody powierzchniowe Europy • podział polityczny Europy 	<ul style="list-style-type: none"> • analizowanie map ogólnogeograficznych, geologicznych, klimatycznych Europy • porównywanie klimatogramów dla stacji położonych w Europie • praca z podręcznikiem i słownikiem geograficznym – wyjaśnianie znaczenia terminów • analizowanie mapy gęstości zaludnienia w Europie • praca z wykresami, danymi statystycznymi – analiza zmian liczby ludności i prognozy jej zmian 	<ul style="list-style-type: none"> • podręczniki, atlasy geograficzne, zeszyty ćwiczeń, słowniki geograficzne • zestawy map ściennych • plansze dydaktyczne • zestawy foliogramów • encyklopedie, czasopisma

<p>zaludnienia, rozmieszczenie ludności w Europie</p> <ul style="list-style-type: none"> • wykazuje, że Europa jest kontynentem silnie zurbanizowanym • opisuje, na podstawie map tematycznych, zróżnicowanie regionalne, kulturowe, narodowościowe i etniczne współczesnej Europy oraz najważniejsze przyczyny i konsekwencje tego zróżnicowania • analizuje zmiany liczby ludności w Europie • wyjaśnia przyczyny starzenia się europejskich społeczeństw • przewiduje zmiany społeczno-demograficzne w Europie na podstawie danych statystycznych • omawia wybrane problemy gospodarcze Europy • wyjaśnia wpływ przeszłości polityczno-gospodarczej na zróżnicowanie poziomu rozwoju gospodarczego Europy • porównuje cechy wybranych państw o różnym poziomie rozwoju gospodarczego • wyjaśnia znaczenie terminu: kraje skandynawskie • omawia położenie krajów skandynawskich na podstawie mapy ogólnogeograficznej • wyjaśnia wpływ warunków naturalnych na rozmieszczenie ludności w Europie Północnej • wykazuje, na podstawie map tematycznych, związki między głównymi cechami środowiska przyrodniczego Europy Północnej a głównymi kierunkami rozwoju gospodarczego 	<ul style="list-style-type: none"> • zróżnicowanie religijne, językowe i narodowościowe ludności Europy; przyczyny i konsekwencje tego zróżnicowania • rozmieszczenie ludności Europy • zmiany liczby ludności Europy • wskaźnik urbanizacji w wybranych krajach Europy • największe miasta Europy • zróżnicowanie rozwoju przemysłu w Europie • rolnictwo europejskie • cechy środowiska przyrodniczego Europy Północnej (rzeźba terenu, klimat, wody) • rozmieszczenie ludności w Europie Północnej • kierunki rozwoju gospodarczego krajów skandynawskich • wpływ gór na cechy środowiska i gospodarkę krajów alpejskich • rozmieszczenie ludności w krajach alpejskich 	<ul style="list-style-type: none"> • praca z mapą, podręcznikiem i danymi statystycznymi – zróżnicowanie regionalne, kulturowe, narodowościowe i etniczne ludności Europy i jego skutki • pogadanka na temat przyczyn i konsekwencji dysproporcji w rozwoju społeczno-gospodarczym państw Europy • praca z wykresami, mapami i danymi statystycznymi – analiza wybranych mierników poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego państw Europy • analizowanie wykresów, danych statystycznych oraz map gospodarczych Europy • opracowanie trasy wycieczki po Europie Południowej • ćwiczenia techniczne z mapami konturowymi Europy • portfolio – walory turystyczne wybranego regionu w Europie • zajęcia terenowe – wizyta w muzeum etnograficznym • prelekcja lub wykład podróżnika na temat podróży po Europie 	<p>geograficzne, albumy</p> <ul style="list-style-type: none"> • komputer z programami edukacyjnymi oraz łączem internetowym i rzutnikiem multimedialnym (w miarę możliwości szkoły)
---	--	---	---

<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminu: kraje alpejskie • omawia położenie krajów alpejskich na podstawie mapy ogólnogeograficznej • wyjaśnia specyfikę rozmieszczenia ludności w krajach alpejskich • wykazuje wpływ gór na cechy środowiska przyrodniczego oraz gospodarkę krajów alpejskich • opisuje główne kierunki rozwoju gospodarczego krajów alpejskich • omawia znaczenie turystyki dla gospodarki krajów alpejskich • wyjaśnia znaczenie terminu: kraje śródziemnomorskie • omawia położenie krajów śródziemnomorskich na podstawie mapy ogólnogeograficznej • charakteryzuje klimat i roślinność krajów śródziemnomorskich na podstawie map tematycznych • wykazuje związki między rozwojem turystyki w Europie Południowej a warunkami przyrodniczymi oraz dziedzictwem kultury śródziemnomorskiej • dowodzi atrakcyjności turystycznej krajów śródziemnomorskich • prezentuje opracowaną na podstawie map, przewodników, internetu trasę wycieczki po Europie lub jej części • charakteryzuje środowisko przyrodnicze oraz wybrane zagadnienia społeczno-gospodarcze Wielkiej Brytanii • przedstawia główne cechy położenia, wielkości, układu przestrzennego oraz 	<ul style="list-style-type: none"> • cechy rolnictwa i przemysłu krajów alpejskich • znaczenie turystyki dla gospodarki krajów alpejskich • cechy środowiska przyrodniczego Europy Południowej (klimat, roślinność śródziemnomorska) • związki między rozwojem turystyki a warunkami przyrodniczymi i dziedzictwem kultury śródziemnomorskiej • środowisko przyrodnicze Wielkiej Brytanii • ludność i urbanizacja Wielkiej Brytanii • położenie, wielkość, układ przestrzenny i znaczenie Londynu jako światowej metropolii • gospodarka Wielkiej Brytanii • środowisko przyrodnicze Francji • ludność i urbanizacja Francji 		
---	--	--	--

<p>znaczenie Londynu jako światowej metropolii</p> <ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje środowisko przyrodnicze oraz wybrane zagadnienia społeczno-gospodarcze Francji • wykazuje, na przykładzie rolnictwa Francji związek pomiędzy warunkami przyrodniczymi a kierunkiem i efektywnością produkcji rolnej • identyfikuje cechy rolnictwa towarowego Francji 	<ul style="list-style-type: none"> • gospodarka – związek między warunkami przyrodniczymi a kierunkiem i efektywnością produkcji rolnej • cechy rolnictwa towarowego Francji 		
<p>Odniesienie do treści podstawy programowej: 9.1; 9.2; 9.3; 9.4; 9.5; 9.7; 9.8; 9.9; 9.10; 1.7; 1.8</p>			
<p>Sąsiedzi Polski</p>			
<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje i porównuje, na podstawie różnych źródeł informacji geograficznej, środowisko przyrodnicze krajów sąsiadujących z Polską • wykazuje zróżnicowanie społeczne i gospodarcze Rosji, Litwy, Białorusi, Ukrainy, Słowacji, Czech oraz Niemiec • wyjaśnia przyczyny dynamicznego rozwoju gospodarczego Niemiec • przedstawia, na podstawie wskazanych źródeł informacji geograficznej, główne kierunki i przyczyny zmian w strukturze przemysłu Zagłębia Ruhry • przedstawia współczesne przemiany społeczne i gospodarcze Litwy, Białorusi oraz Ukrainy • wykazuje zróżnicowanie przyrodnicze, narodowościowe, kulturowe i gospodarcze Rosji 	<ul style="list-style-type: none"> • środowisko przyrodnicze Niemiec • ludność Niemiec • przyczyny dynamicznego rozwoju gospodarczego Niemiec • kierunki i przyczyny zmian w strukturze przemysłu w Zagłębiu Ruhry • środowisko przyrodnicze Czech i Słowacji • ludność Czech i Słowacji • gospodarka Czech i Słowacji • środowisko przyrodnicze Litwy, Białorusi i Ukrainy • ludność Litwy, Białorusi i Ukrainy 	<ul style="list-style-type: none"> • praca z podręcznikiem i słownikiem geograficznym – wyjaśnianie znaczenia terminów • praca z wykresami, mapami i danymi statystycznymi – analiza wybranych mierników poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego krajów sąsiadujących z Polską • analizowanie wykresów, danych statystycznych oraz map gospodarczych krajów sąsiadujących z Polską • dyskusja na temat współczesnych przemian społecznych i gospodarczych na Ukrainie • port folio – główne cechy środowiska przyrodniczego, gospodarki oraz formy współpracy z krajem będącym najbliższym sąsiadem regionu, w którym mieszka uczeń • zajęcia terenowe – wizyta w muzeum etnograficznym 	<ul style="list-style-type: none"> • podręczniki, atlasy geograficzne, zeszyty ćwiczeń, słowniki geograficzne • zestawy map ściennych • plansze dydaktyczne • zestawy foliogramów • encyklopedie, czasopisma geograficzne, albumy • komputer z programami edukacyjnymi oraz łączem internetowym i rzutnikiem

<ul style="list-style-type: none"> • przedstawia główne cechy środowiska przyrodniczego, gospodarki oraz formy współpracy z krajem będącym najbliższym sąsiadem regionu, w którym mieszka 	<ul style="list-style-type: none"> • gospodarka Litwy, Białorusi i Ukrainy • współczesne przemiany społeczne i gospodarcze na Ukrainie • środowisko przyrodnicze Rosji • ludność – zróżnicowanie narodowościowe i kulturowe Rosji • zróżnicowanie gospodarcze Rosji 		<p>multimedialnym (w miarę możliwości szkoły)</p>
<p>Odniesienie do treści podstawy programowej: 8.1; 8.2; 8.3; 8.4; 8.5; 9.6; 1.7; 1.8</p>			

CZĘŚĆ III. PLANETA NOWA 3

Szczegółowe cele edukacyjne w postaci wymagań	Materiał nauczania	Sugerowane procedury osiągnięcia szczegółowych celów kształcenia	Proponowane środki dydaktyczne
Zróżnicowanie środowiska przyrodniczego Polski			
<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje, na podstawie map różnej treści, położenie Polski na świecie i w Europie • charakteryzuje położenie własnego regionu w Polsce na podstawie map różnej treści • oblicza rozciągłość równoleżnikową i południkową Polski • opisuje przebieg granic Polski na podstawie mapy ogólnogeograficznej oraz danych statystycznych • wymienia główne jednostki tektoniczne Polski • opisuje najważniejsze wydarzenia (obrazy) z przeszłości geologicznej Polski: powstanie węgla kamiennego, powstawanie gór, zalewy mórz, zlodowacenia • wykazuje zależności pomiędzy współczesną rzeźbą Polski a wybranymi wydarzeniami geologicznymi • podaje przyczyny zlodowaceń w Polsce • omawia zasięg zlodowaceń plejstocenijskich w Polsce na podstawie mapy • wymienia formy terenu powstałe w wyniku działalności lądolodu oraz wód polodowcowych 	<ul style="list-style-type: none"> • położenie Polski na świecie i w Europie • budowa geologiczna Polski • najważniejsze wydarzenia na obszarze Polski w poszczególnych erach • powstawanie gór • powstawanie węgla kamiennego • zlodowacenia na obszarze Polski • przykłady form rzeźby młodoglacjalnej • zależność pomiędzy współczesną rzeźbą Polski a wybranymi wydarzeniami geologicznymi • cechy ukształtowania powierzchni Polski • krzywa hipsograficzna Polski • charakterystyka pasów rzeźby terenu w Polsce • główne rodzaje skał występujące w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> • analizowanie map ogólnogeograficznych, geologicznych, klimatycznych Polski • porównywanie klimatogramów dla różnych stacji położonych w Polsce • praca z podręcznikiem i słownikiem geograficznym – wyjaśnianie znaczenia terminów • praca z wykresami i danymi statystycznymi • praca ze schematem – porównanie rzeźby terenu podczas postoju lądolodu i po jego zaniku • rozpoznawanie skał i surowców mineralnych występujących w Polsce (praca z okazami) • ćwiczenia techniczne z mapami konturowymi Polski • portfolio na temat: „Środowisko przyrodnicze regionu, w którym mieszkam” • zajęcia terenowe – skały najbliższej okolicy • zajęcia terenowe – wizyta w leśniczówce, pogadanka leśniczego na temat funkcji i ochrony lasów 	<ul style="list-style-type: none"> • podręczniki, atlasy geograficzne, zeszyty ćwiczeń, słowniki geograficzne • zestawy map ściennych • plansze dydaktyczne • zestawy foliogramów • okazy skał i surowców mineralnych • profile glebowe • encyklopedie, czasopisma geograficzne, albumy • filmy edukacyjne • komputer z programami edukacyjnymi oraz łączem internetowym i rzutnikiem multimedialnym (w miarę możliwości szkoły)

<ul style="list-style-type: none"> • rozpoznaje główne rodzaje skał występujących we własnym regionie i w Polsce • wskazuje na mapie najważniejsze obszary występowania głównych rodzajów skał • podaje przykłady wykorzystania skał w różnych dziedzinach życia człowieka • wymienia główne rodzaje surowców mineralnych w Polsce • wymienia na podstawie mapy tematycznej obszary występowania najważniejszych surowców mineralnych w Polsce • omawia cechy ukształtowania powierzchni Polski na podstawie mapy hipsometrycznej oraz krzywej hipsograficznej • wykazuje pasowość rzeźby terenu Polski na podstawie mapy ogólnogeograficznej • podaje główne cechy klimatu Polski i wykazuje ich związek z czynnikami je kształtującymi • wykazuje wpływ mas powietrza napływających nad obszar Polski na kształtowanie pogody • odczytuje na mapach klimatycznych rozkład temperatury powietrza oraz opadów atmosferycznych w Polsce • analizuje klimatogramy • wyjaśnia mechanizm powstawania wiatru halnego i bryzy morskiej • omawia wybrane cechy wód powierzchniowych i podziemnych w Polsce • na podstawie mapy opisuje rozmieszczenie wód powierzchniowych i podziemnych oraz 	<ul style="list-style-type: none"> • rozmieszczenie surowców mineralnych w Polsce • przykłady wykorzystania skał w różnych dziedzinach życia • znaczenie gospodarcze surowców mineralnych • czynniki kształtujące klimat Polski • cechy klimatu Polski • temperatura powietrza w Polsce • klimatyczne pory roku • okres wegetacyjny • opady atmosferyczne w Polsce • zjawisko bryzy morskiej • mechanizm powstawania wiatru halnego • cechy sieci rzecznej Polski • cechy dorzeczy Wisły i Odry • typy genetyczne jezior Polski • mapy batymetryczne jezior • znaczenie gospodarcze wód powierzchniowych i podziemnych • położenie i cechy Morza Bałtyckiego • typy wybrzeży Bałtyku • zasolenie i temperatura wód Bałtyku 		
--	---	--	--

<p>określa ich znaczenie gospodarcze</p> <ul style="list-style-type: none"> • przedstawia główne cechy położenia oraz środowiska przyrodniczego Morza Bałtyckiego • analizuje na podstawie map tematycznych temperaturę wody oraz zasolenie Morza Bałtyckiego • wykazuje znaczenie gospodarcze Morza Bałtyckiego oraz przyczyny degradacji jego wód • uzasadnia potrzebę ochrony wód Morza Bałtyckiego • wymienia główne typy genetyczne gleb występujących w Polsce • na podstawie mapy opisuje rozmieszczenie gleb w Polsce oraz określa ich znaczenie gospodarcze • opisuje wybrane cechy szaty roślinnej i świata zwierzęcego w Polsce • na podstawie mapy opisuje rozmieszczenie lasów w Polsce oraz określa ich znaczenie gospodarcze 	<ul style="list-style-type: none"> • znaczenie gospodarcze Bałtyku • przyczyny degradacji wód Bałtyku • główne typy gleb w Polsce i obszary ich występowania • degradacja gleb • cechy szaty roślinnej Polski • funkcje lasów • cechy świata zwierzęcego Polski 		
<p>Odniesienie do treści podstawy programowej: 4.1; 4.2; 4.3; 4.4; 4.5; 7.6; 1.7; 1.8</p>			
<p style="text-align: center;">Podział administracyjny i struktura ludności w Polsce</p>			
<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • opisuje podział administracyjny Polski • podaje nazwy i wskazuje na mapie województwa oraz ich stolice • opisuje, na podstawie danych statystycznych, zmiany liczby ludności Polski po 1946 roku • wyjaśnia i poprawnie stosuje podstawowe pojęcia z zakresu demografii: przyrost 	<ul style="list-style-type: none"> • Podział administracyjny Polski • liczba ludności i jej zmiany po II wojnie światowej • migracje: wewnętrzne i zewnętrzne • główne kierunki migracji z Polski i do Polski 	<ul style="list-style-type: none"> • analizowanie map tematycznych (np. podział administracyjny, gęstość zaludnienia, kierunki migracji) • praca z podręcznikiem i słownikiem geograficznym – wyjaśnianie znaczenia terminów • praca z wykresami i danymi statystycznymi – analiza zmian liczby ludności Polski 	<ul style="list-style-type: none"> • podręczniki, atlasy geograficzne, zeszyty ćwiczeń, słowniki geograficzne • zestawy map ściennych • plansze dydaktyczne • zestawy foliogramów

<p>naturalny, urodzenia i zgony, średnia długość życia</p> <ul style="list-style-type: none"> • odczytuje z różnych źródeł informacji (m.in. rocznika statystycznego oraz piramidy płci i wieku) dane dotyczące: liczby ludności Polski, urodzeń, zgonów, przyrostu naturalnego, struktury płci, średniej długości życia w Polsce • oblicza współczynnik przyrostu naturalnego • wykazuje przyczyny i skutki spadku przyrostu naturalnego w ostatnich latach • wyjaśnia znaczenie terminów: migracje wewnętrzne, migracje zewnętrzne • odczytuje wielkość i główne kierunki migracji z Polski i do Polski • wyjaśnia przyczyny i skutki współczesnych migracji Polaków • oblicza przyrost rzeczywisty • charakteryzuje wybrane procesy i zjawiska społeczno-demograficzne w Polsce na tle innych krajów Europy i świata • przewiduje skutki zmian demograficznych • charakteryzuje, na podstawie map gęstości zaludnienia, zróżnicowanie rozmieszczenia ludności w Polsce i zamieszkiwanym regionie oraz wyjaśnia te różnice czynnikami przyrodniczymi, historycznymi, ekonomicznymi • wskazuje różnice pomiędzy aglomeracją a konurbacją 	<ul style="list-style-type: none"> • piramida płci i wieku Polaków • średnia długość życia w Polsce • starzenie się społeczeństwa i jego konsekwencje • czynniki wpływające na rozmieszczenie ludności Polski • gęstość zaludnienia w Polsce • urbanizacja w Polsce • aglomeracja i konurbacja • rozmieszczenie i wielkość miast w Polsce • przyczyny rozwoju wielkich miast w Polsce • zmiany struktury zatrudnienia w Polsce • aktualne problemy rynku pracy w Polsce • cechy struktury narodowościowej Polski • mniejszości narodowe i grupy etniczne 	<ul style="list-style-type: none"> • ćwiczenia techniczne z konturowymi mapami administracyjnymi Polski • portfolio na temat: „Problemy demograficzne Polski” • zajęcia terenowe – wizyta w muzeum etnograficznym • zajęcia terenowe – wizyta w urzędzie miasta lub gminy 	<ul style="list-style-type: none"> • encyklopedie, czasopisma geograficzne • filmy edukacyjne • komputer z programami edukacyjnymi oraz łączem internetowym i rzutnikiem multimedialnym (w miarę możliwości szkoły)
--	---	---	--

<ul style="list-style-type: none"> • ocenia rozmieszczenie i wielkość miast w Polsce i zamieszkiwanym regionie • wyjaśnia przyczyny rozwoju wielkich miast w Polsce • omawia zmiany w strukturze zatrudnienia w Polsce w XX i XXI wieku • wykazuje różnice w strukturze zatrudnienia ludności w Polsce i we własnym regionie • podaje główne, aktualne problemy rynku pracy w Polsce i we własnym regionie • charakteryzuje strukturę narodowościową Polski • wymienia mniejszości narodowe i grupy etniczne występujące w Polsce 			
<p>Odniesienie do treści podstawy programowej: 4.1; 5.1; 5.2; 5.3; 5.4; 5.5; 5.6</p>			
<p>Rolnictwo i przemysł w Polsce</p>			
<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • opisuje, na podstawie map tematycznych, warunki przyrodnicze rozwoju rolnictwa • charakteryzuje warunki pozaprzyrodnicze rozwoju rolnictwa • wyjaśnia znaczenie terminów: bonitacja gleb, struktura użytkowania ziemi • wyróżnia główne cechy struktury użytkowania ziemi, wielkości i własności gospodarstw rolnych, zasiewów i hodowli w Polsce na podstawie analizy map, wykresów, danych liczbowych • opisuje poziom mechanizacji i chemizacji rolnictwa w Polsce na podstawie danych statystycznych 	<ul style="list-style-type: none"> • warunki przyrodnicze i pozaprzyrodnicze rozwoju rolnictwa w Polsce • cechy struktury użytkowania ziemi w Polsce • struktura własnościowa i wielkościowa gospodarstw • przyczyny zróżnicowania rozmieszczenia wybranych upraw • struktura i wielkość zasiewów w Polsce • przyczyny zróżnicowania rozmieszczenia chowu bydła i trzody chlewnej 	<ul style="list-style-type: none"> • analizowanie map tematycznych (np. rozmieszczenie upraw i chowu zwierząt w Polsce) • praca z podręcznikiem i słownikiem geograficznym – wyjaśnianie znaczenia terminów • praca z wykresami i danymi statystycznymi – analiza struktury użytkowania ziemi, struktury wielkościowej i własnościowej gospodarstw rolnych, wielkości pogłowia zwierząt gospodarskich • ćwiczenia techniczne z konturowymi mapami Polski • portfolio na temat: „Zmiany w polskim przemyśle” 	<ul style="list-style-type: none"> • podręczniki, atlasy geograficzne, zeszyty ćwiczeń, słowniki geograficzne • zestawy map ściennych • plansze dydaktyczne • zestawy foliogramów • encyklopedie, czasopisma geograficzne • filmy edukacyjne • komputer z programami edukacyjnymi oraz

<ul style="list-style-type: none"> • podaje przyczyny zróżnicowania w rozmieszczeniu wybranych upraw (pszenicy, ziemniaków, buraków cukrowych) oraz chowu bydła i trzody chlewnej w Polsce • wymienia nazwy obszarów upraw wybranych roślin i wskazuje je na mapie tematycznej Polski • opisuje strukturę i wielkość zasiewów w Polsce na podstawie danych statystycznych • wyróżnia główne cechy hodowli w Polsce na podstawie analizy map, wykresów, danych liczbowych • wymienia przyczyny zróżnicowania w rozmieszczeniu chowu bydła i trzody chlewnej w Polsce • opisuje pogłowie bydła i trzody chlewnej w Polsce w wybranych latach na podstawie danych statystycznych • wyjaśnia znaczenie terminu: przemysł • wyjaśnia rolę przemysłu w rozwoju kraju • opisuje cechy polskiego przemysłu • charakteryzuje czynniki lokalizacji przemysłu w Polsce • wyjaśnia przyczyny zmian zachodzących w przemyśle w Polsce i we własnym regionie • analizuje przyczyny i skutki restrukturyzacji przemysłu w Polsce • przedstawia gospodarcze korzyści i społeczne skutki restrukturyzacji przemysłu • wskazuje najlepiej rozwijające się obecnie w Polsce gałęzie produkcji przemysłowej • charakteryzuje, na podstawie różnych źródeł informacji perspektywę rozwoju 	<ul style="list-style-type: none"> • struktura i wielkość hodowli w Polsce • czynniki lokalizacji zakładów przemysłowych • przyczyny restrukturyzacji przemysłu w Polsce • najlepiej rozwijające się gałęzie produkcji przemysłowej • rodzaje źródeł energii wykorzystywanych w Polsce • struktura wykorzystania źródeł energii w Polsce • największe elektrownie w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> • zajęcia terenowe – wizyta w wybranym zakładzie przemysłowym • zajęcia terenowe – wizyta w elektrowni (np. hydroelektrowni, elektrowni wiatrowej) 	<p>łączem internetowym i rzutnikiem multimedialnym (w miarę możliwości szkoły)</p>
---	---	---	--

<p>polskiego przemysłu</p> <ul style="list-style-type: none"> • przedstawia, na podstawie różnych źródeł informacji, strukturę wykorzystania źródeł energii w Polsce • wyjaśnia przyczyny i skutki dominacji energetyki cieplnej • wykazuje korzyści z wykorzystywania alternatywnych źródeł energii 			
Odniesienie do treści podstawy programowej: 6.1; 6.2; 6.3; 6.4			
Usługi w Polsce			
<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • rozróżnia rodzaje usług • wyjaśnia rolę usług w gospodarce Polski • wykazuje zależności między poziomem rozwoju gospodarczego Polski a udziałem usług w tworzeniu PKB • wyjaśnia szybki rozwój wybranych usług w Polsce i we własnym regionie • wyjaśnia znaczenie terminów: komunikacja, łączność • opisuje na podstawie map i wyjaśnia zróżnicowanie gęstości i jakości sieci transportowej w Polsce i wykazuje jej wpływ na rozwój innych dziedzin działalności gospodarczej • omawia wady i zalety wybranych rodzajów transportu • omawia wybrane problemy transportu w Polsce • dowodzi znaczenia komunikacji w gospodarce Polski i życiu codziennym jej mieszkańców 	<ul style="list-style-type: none"> • podział usług • przyczyny szybkiego rozwoju wybranych usług • podział komunikacji • zróżnicowanie przestrzenne rozwoju sieci transportowej w Polsce – transport kolejowy, samochodowy, wodny i lotniczy • wpływ sieci transportowej na rozwój innych dziedzin działalności gospodarczej • główni partnerzy handlowi Polski • główne towary eksportowe i importowe Polski • warunki rozwoju turystyki w Polsce • wpływy z turystyki w Polsce na tle innych krajów • walory turystyczne Polski 	<ul style="list-style-type: none"> • analizowanie map tematycznych (np. gęstość sieci kolejowej w Polsce, dziedzictwo kulturowe Polski) • praca z podręcznikiem i słownikiem geograficznym – wyjaśnianie znaczenia terminów • praca z wykresami i danymi statystycznymi – analiza danych dotyczących udziału usług w tworzeniu PKB, przewozów ładunków transportem kolejowym • ćwiczenia techniczne z konturowymi mapami Polski • portfolio na temat: „Walory turystyczne Polski” • zajęcia terenowe – ocena atrakcyjności turystycznej miejsca zamieszkania 	<ul style="list-style-type: none"> • podręczniki, atlasy geograficzne, zeszyty ćwiczeń, słowniki geograficzne • zestawy map ściennych • plansze dydaktyczne • zestawy foliogramów • encyklopedie, czasopisma geograficzne, albumy • filmy edukacyjne • komputer z programami edukacyjnymi oraz łączem internetowym i rzutnikiem multimedialnym (w miarę możliwości szkoły)

<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminów: import, eksport, saldo bilansu handlu zagranicznego • wymienia głównych partnerów handlowych Polski • wymienia główne towary eksportowe i importowe Polski • wykazuje na przykładach walory turystyczne Polski • opisuje obiekty znajdujące się na Liście światowego dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego UNESCO • opisuje rolę turystyki w gospodarce kraju • porównuje wpływy z turystyki w Polsce i w wybranych krajach świata na podstawie danych statystycznych • wymienia nazwy regionów oraz ośrodków turystycznych o wysokich walorach turystycznych i wskazuje je na mapie Polski 	<ul style="list-style-type: none"> • polskie obiekty znajdujące się na Liście światowego dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego UNESCO 		
Odniesienie do treści podstawy programowej: 6.5; 6.6; 6.7			
Zanieczyszczenie i ochrona środowiska przyrodniczego w Polsce			
<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wymienia źródła zanieczyszczeń środowiska przyrodniczego Polski • przedstawia, na podstawie różnych źródeł informacji, strukturę wykorzystania źródeł energii w Polsce i ocenia jej wpływ na stan środowiska przyrodniczego • wymienia skutki zanieczyszczenia środowiska przyrodniczego • opisuje zróżnicowanie regionalne zanieczyszczenia środowiska przyrodniczego w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> • źródła zanieczyszczeń środowiska przyrodniczego • wpływ struktury wykorzystania źródeł energii w Polsce na stan środowiska przyrodniczego • skutki zanieczyszczenia środowiska przyrodniczego • formy ochrony środowiska przyrodniczego • parki narodowe i rezerваты biosfery w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> • analizowanie map tematycznych (np. zanieczyszczenie środowiska przyrodniczego Polski, parki narodowe w Polsce, rezerваты biosfery) • praca z podręcznikiem i słownikiem geograficznym – wyjaśnianie znaczenia terminów • praca z wykresami i danymi statystycznymi – analiza danych dotyczących wielkości emisji zanieczyszczeń atmosferycznych, produkcji odpadów w Polsce 	<ul style="list-style-type: none"> • podręczniki, atlasy geograficzne, zeszyty ćwiczeń, słowniki geograficzne • zestawy map ściennych • plansze dydaktyczne • zestawy foliogramów • encyklopedie, czasopisma geograficzne, albumy

<ul style="list-style-type: none"> • wymienia formy ochrony środowiska przyrodniczego w Polsce • wykazuje konieczność ochrony środowiska przyrodniczego i kulturowego w Polsce • wymienia nazwy parków narodowych w Polsce i opisuje ich rozmieszczenie na mapie tematycznej • opisuje osobliwości wybranych parków narodowych • opisuje rozmieszczenie rezerwatów biosfery na mapie tematycznej • proponuje działania na rzecz ochrony środowiska przyrodniczego we własnym regionie 	<ul style="list-style-type: none"> • działania na rzecz ochrony przyrody we własnym regionie 	<ul style="list-style-type: none"> • ćwiczenia techniczne z konturowymi mapami Polski • portfolio na temat: „Ochrona przyrody w Polsce” • zajęcia terenowe – składowisko odpadów, oczyszczalnia ścieków, wizyta w Wojewódzkim Inspektoracie Ochrony Środowiska • zajęcia terenowe – badanie stanu czystości powietrza 	<ul style="list-style-type: none"> • filmy edukacyjne • komputer z programami edukacyjnymi oraz łączem internetowym i rzutnikiem multimedialnym (w miarę możliwości szkoły)
Odniesienie do treści podstawy programowej: 6.3; 6.8			
Przegląd regionów geograficznych			
<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wskazuje na mapie główne regiony geograficzne Polski • charakteryzuje, na podstawie map tematycznych, środowisko przyrodnicze głównych regionów geograficznych Polski ze szczególnym uwzględnieniem własnego regionu (również na podstawie obserwacji terenowych) • wykazuje związki pomiędzy przeszłością geologiczną, klimatem, hydrologią i glebami a charakterem krajobrazu i działalnością człowieka w wybranych regionach geograficznych • opisuje, na podstawie map tematycznych, najważniejsze cechy gospodarki regionów geograficznych Polski oraz ich związek 	<ul style="list-style-type: none"> • środowisko przyrodnicze oraz najważniejsze cechy gospodarki regionów geograficznych Polski: <ul style="list-style-type: none"> • Pobrzeża • Pojezierza • Niziny Środkowopolskie • Wyżyny Polskie • Kotliny Podkarpackie • Pogórze Karpackie i Beskidy • Tatry i Obniżenie Orawsko-Podhalańskie • Sudety i Przedgórze Sudeckie • Mój region – moja mała ojczyzna 	<ul style="list-style-type: none"> • analizowanie map gólnogeograficznych i tematycznych • praca z podręcznikiem i słownikiem geograficznym – wyjaśnianie znaczenia terminów • praca z wykresami i danymi statystycznymi • ćwiczenia techniczne z konturowymi mapami Polski • prezentacja multimedialna na temat walorów turystycznych wybranego regionu geograficznego • dyskusja na temat najciekawszych, pod względem turystycznym, miejsc w Polsce • gra dydaktyczna – sprawdzanie znajomości mapy Polski 	<ul style="list-style-type: none"> • podręczniki, atlasy geograficzne, zeszyty ćwiczeń, słowniki geograficzne • zestawy map ściennych • plansze dydaktyczne • zestawy foliogramów • encyklopedie, czasopisma geograficzne, albumy • filmy edukacyjne • komputer z programami edukacyjnymi oraz łączem internetowym

<p>z warunkami przyrodniczymi</p> <ul style="list-style-type: none"> • ocenia wpływ działalności człowieka na krajobraz wybranych regionów geograficznych • porównuje przykładowe regiony geograficzne Polski pod względem wybranych cech przyrodniczych i gospodarczych • prowadzi obserwacje terenowe i na ich podstawie opisuje wybrane cechy własnego regionu • analizuje mapy przyrodnicze i gospodarcze • przedstawia, np. w formie prezentacji multimedialnej, walory turystyczne wybranego regionu geograficznego, ze szczególnym uwzględnieniem jego walorów kulturowych • projektuje i opisuje, na podstawie map turystycznych, tematycznych, ogólnogeograficznych i własnych obserwacji terenowych, podróż wzdłuż wybranej trasy we własnym regionie, uwzględniając walory przyrodnicze i kulturowe 		<ul style="list-style-type: none"> • zajęcia terenowe – środowisko przyrodniczego i społeczno-gospodarcze regionu, w którym mieszka uczeń 	<p>i rzutnikiem multimedialnym (w miarę możliwości szkoły)</p>
<p>Odniesienie do treści podstawy programowej: 7.1; 7.2; 7.3; 7.4; 7.5; 1.7; 1.8, 1.9</p>			
<p>Polska w świecie</p>			
<p>Uczeń poprawnie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • opisuje wybrane problemy integracji Polski z Unią Europejską i NATO • omawia znaczenie euroregionów dla współpracy Polski z krajami sąsiadującymi • ocenia poziom rozwoju społeczno-gospodarczego Polski na tle innych krajów na podstawie danych statystycznych 	<ul style="list-style-type: none"> • Polska w strukturach międzynarodowych • euroregiony; formy współpracy międzynarodowej • miejsce Polski w światowej gospodarce 	<ul style="list-style-type: none"> • analizowanie map tematycznych • praca z podręcznikiem i słownikiem geograficznym – wyjaśnianie znaczenia terminów • praca z wykresami i danymi statystycznymi • ćwiczenia techniczne z konturowymi mapami Polski 	<ul style="list-style-type: none"> • podręczniki, atlasy geograficzne, zeszyty ćwiczeń, słowniki geograficzne • zestawy map ściennych • plansze dydaktyczne

		<ul style="list-style-type: none"> • prezentacja multimedialna „Miejsce Polski w świecie” • dyskusja na temat korzyści i zagrożeń wynikających z funkcjonowania Polski w strukturach międzynarodowych 	<ul style="list-style-type: none"> • zestawy foliogramów • encyklopedie • filmy edukacyjne • roczniki statystyczne
Odniesienie do treści podstawy programowej: 8.5			

IV. Propozycja metod sprawdzania i oceny osiągnięć edukacyjnych ucznia

Ocena osiągnięć ucznia jest jednym z ważniejszych elementów procesu dydaktyczno-wychowawczego. Na ocenianie składają się te działania nauczyciela, których celem jest m.in.: dostarczanie informacji o stopniu osiągnięcia celów edukacyjnych, stopniu realizacji tych celów, pomoc uczniowi w samodzielnym planowaniu swego rozwoju czy motywowanie ucznia do poszerzania wiedzy i umiejętności. Proces oceniania jest także określeniem słabych i mocnych stron stosowanych metod nauczania, umożliwiającym nauczycielom doskonalenie organizacji i metod pracy dydaktyczno-wychowawczej. Te uwarunkowania nakładają na nauczyciela obowiązek zdiagnozowania osiągnięć uczniów i opracowania szczegółowych wymagań oraz kryteriów oceniania, o których uczniowie powinni być poinformowani na początku roku szkolnego.

Efektem diagnozy i oceny jest rozpoznanie, czyli zgromadzenie i scalanie informacji o uczniach przez nauczyciela. Informację można zdobywać sposobami nieformalnymi (np. poprzez obserwację czy rozmowę) albo formalnymi (np. przez prace domowe, testy).

Formy kontroli:

- a. Według podziału organizacyjnego:
 - indywidualne (np. odpytywanie),
 - frontalne (np. testy),
 - kondensacyjne (np. wszyscy uczniowie wykonują konkretne zadanie, a odpytywanych jest kilku z nich),
 - pozyskiwanie informacji zwrotnych,
 - zbiorcze opracowanie wyników sprawdzianów;
- b. Ze względu na miejsce w procesie dydaktycznym:
 - kontrola „na wejście”,
 - kontrola bieżąca, na każdej lekcji,
 - kontrola sporadyczna.

Wszystkie formy kontroli powinny podlegać następującym zasadom:

- a. interakcja między treściami kształcenia i standardami wymagań egzaminacyjnych a np. treściami sprawdzianu,
- b. zgodność np. treści sprawdzianu z podanymi na początku roku szkolnego (lub w innym terminie) wymaganiami edukacyjnymi,
- c. dostosowanie stopnia trudności zadań do potrzeb i możliwości uczniów,
- d. poprawna konstrukcja zadań.

Metody kontroli osiągnięć uczniów:

- a. ustna, np. w postaci odpytywania, referowania wybranego zagadnienia, rozmowy nauczyciela z uczniem, swobodnych wypowiedzi uczniów lub aktywności uczniów,
- b. pisemna, np. w postaci testu, sprawdzianu, wykonanych ćwiczeń i kart pracy, referatu lub portfolio,

- c. samodzielna praca z tekstem źródłowym, np. odczytywanie i analizowanie danych statystycznych, treści mapy lub literatury,
- d. badania terenowe, np. analizowanie odkrywki geologicznej, stanu czystości wody lub obserwacja stanów pogody,
- e. sprawdzenie wytworów uczniów, np. w postaci modeli lub posterów.

Sprawdzanie jest procesem gromadzenia i scalania informacji, natomiast ocenianie to proces dochodzenia do opinii o stanie wiedzy i umiejętności uczniów i przypisanie im wartości. Wystawienie stopnia to akt oceny, ponieważ nauczyciel określa, jakiej wartości odpowiada uzyskana informacja. W zależności od celu wyróżnia się ocenianie kształtujące i ocenianie sumujące. Ocenianie kształtujące opiera się na diagnozie wstępnej ucznia i ułatwia planowanie procesu dydaktycznego. Nie służy ono wartościowaniu ucznia, ale pozwala na bieżąco informować ucznia o jego postępach lub trudnościach w nauce, sposobach poprawy popełnianych błędów, dostarcza też informacji o efektach nauczania i uczenia się uczniów. Ocenianie sumujące zmierza do wykorzystania informacji o uczniach i wskazania, w jakim stopniu osiągnięcia uczniów odpowiadają założonym celom edukacyjnym. Na tej podstawie nauczyciel ustala, jaki stopień ma wystawić uczniowi.

Ocenianie kształtujące i sumujące

Rodzaj oceniania	Kiedy jest dokonywane	Rodzaj zbieranych informacji	Sposób wykorzystania informacji
kształtujące	przed i w trakcie nauczania	o wiedzy uprzedniej ucznia i przebiegu procesu dydaktycznego	pomocne w planowaniu procesu dydaktycznego, poprawie efektów kształcenia
sumujące	po nauczaniu	informacja o poziomie wiedzy i umiejętności uczniów	pomocne w kształtowaniu opinii o poziomie wiedzy i umiejętności ucznia

Metody oceniania:

- a. tradycyjne, nietechniczne – czasami nie mają ściśle określonych kryteriów, opierają się na intuicji nauczyciela,
- b. testy różnicujące i kryterialne – przydatne wtedy, gdy nauczycielowi zależy na informacji, jak wyniki danego ucznia mają się do wyników innych uczniów. Informują o stopniu opanowania przez uczniów danej wiedzy i umiejętności lub osiągnięcia ustalonych celów.

Wymagania edukacyjne, sformułowane w postaci efektów kształcenia, opisane w tabelach rozdziału III, wskazują, że przedmiot oceny ucznia stanowi znajomość faktów, zjawisk i procesów oraz posiadanie odpowiednio wyćwiczonych umiejętności, np.: lokalizowania i opisywania obiektów geograficznych, wyjaśniania zjawisk zachodzących w środowisku przyrodniczym i społeczno-gospodarczym, odczytywania informacji z tabel, wykresów i map czy też analizowania, selekcjonowania i prezentowania jej. Ponadto, zgodnie z koncepcją programu, ocena powinna uwzględniać osobowość ucznia, umiejętność logicznego, samodzielnego i krytycznego myślenia, a także poprawność w posługiwaniu się terminologią geograficzną, planowość i obszerność

wypowiedzi, dokładność obserwacji i wykonywanych zadań czy też prezentowane przez ucznia postawy.

Oceniając ucznia, a więc określając poziom jego wiedzy i umiejętności, informujemy ucznia jaką część stawianych wymagań spełnił. Proponuje się sprawdzanie stopnia spełnienia wymagań, uwzględniające m.in.:

- a. w wypowiedzi ustnej: precyzję wypowiedzi, poprawność językową, poprawność merytoryczną, wyczerpanie zagadnienia, puentę wypowiedzi;
- b. w sprawdzianach pisemnych: poprawność rozwiązania zadania, logiczność wypowiedzi, poprawność zastosowanej metody do rozwiązania zadania, zgodność odpowiedzi z pytaniem;
- c. ocenianie pracy ucznia na zajęciach terenowych na podstawie m.in. sporządzonych notatek, wykonanych schematów, modeli, opracowań statystycznych, określenia relacji między elementami środowiska czy też zebranych informacji;
- d. w monografiach, portfolio czy innych wypowiedziach pisemnych – zgodność z tematem, logiczny układ pracy, poprawność językową i merytoryczną, przygotowanie bibliografii, estetykę pracy;
- e. podczas pracy w grupie – m.in. podział pracy zgodny z potrzebami uczniów, sposoby podejmowania decyzji, współdziałanie w grupie, postawę podczas pracy, formę prezentacji efektów cząstkowych i ostatecznych wyników pracy.

W koncepcji prezentowanego programu osiągnięcia ucznia określono w ten sposób, że stanowią one spełnienie wymagań koniecznych, podstawowych, rozszerzających, dopełniających i wykraczających.

Wymagania konieczne – obejmują te elementy treści, które mogą świadczyć o możliwości opanowania, przy odpowiednim nakładzie pracy, pozostałych elementów tej treści. Stanowią je elementy najłatwiejsze, najczęściej stosowane, praktyczne, niewymagające większych modyfikacji, niezbędne do uczenia się ogółu podstawowych wiadomości i umiejętności.

Wymagania podstawowe – obejmują treści najprzystępniejsze, najprostsze, najbardziej uniwersalne, niezbędne na danym etapie kształcenia i na wyższych etapach, bezpośrednio użyteczne w pozaszkolnej działalności ucznia.

Wymagania rozszerzające – obejmują elementy treści umiarkowanie przystępne, bardziej złożone i mniej typowe, w pewnym stopniu hipotetyczne, przydatne na dalszym etapie kształcenia, pośrednio użyteczne w pozaszkolnej działalności ucznia.

Wymagania dopełniające – obejmują elementy treści trudne do opanowania, złożone i nietypowe, występujące w wielu równoległych ujęciach, wyspecjalizowane, o trudno przewidywalnym zastosowaniu.

Wymagania wykraczające – obejmują wiadomości i umiejętności z wybranej dziedziny geografii, wykraczające trudnością poza poziom rozszerzony, szczególnie złożone i oryginalne, twórcze naukowo, wąsko specjalistyczne.

Obecnie ważnym elementem procesu nauczania staje się ewaluacja efektów nauczania, czyli ocena skuteczności i przydatności podejmowanych działań dydaktycznych i wychowawczych w odniesieniu do założonych celów. Ewaluacja pozwala na zgromadzenie informacji o osiągnięciach ucznia, a także daje obraz nauczania, stopnia zaangażowania uczniów i nauczyciela. Dzięki temu można weryfikować przyjęte strategie nauczania i metody.

Autorzy programu proponują poniższy model ewaluacji:

1. Opisanie przedmiotu i czasu ewaluacji – co i kiedy ma być poddane ewaluacji.

2. Formułowanie celów i zadań w formie zrozumiałej i możliwych do zastosowania.
3. Przełożenie zadań i celów na treść programową i doświadczenia uczniów.
4. Przygotowanie narzędzi ewaluacji (np. sprawdzianów lub kwestionariuszy).
5. Realizacja pomiaru z wykorzystaniem przygotowanych narzędzi.
6. Analiza danych.
7. Interpretacja danych.
8. Wnioski.
9. Wdrożenie zaleceń.

Reforma oświaty, zapoczątkowana w 1999 roku, wprowadziła do praktyki szkolnej pomiar osiągnięć ucznia na zakończenie edukacji w gimnazjum w formie zewnętrznego egzaminu gimnazjalnego. Celami ogólnymi egzaminu zewnętrznego są:

- diagnoza poziomu wybranych osiągnięć we wspólnych obszarach;
- ocena stopnia opanowania wiadomości i umiejętności jasno sprecyzowanymi i ujednoczonymi kryteriami;
- preorientacja uczniów ukierunkowana na pomoc w wyborze dalszego kierunku kształcenia w szkole po gimnazjum;
- wspieranie wszechstronnego rozwoju ucznia poprzez czytelne komunikowanie wyniku;
- doskonalenie stosowanych metod nauczania i uczenia się;
- tworzenie spójnego systemu oceniania wewnątrzszkolnego i zewnątrzszkolnego.

Egzamin gimnazjalny obejmuje sprawdzanie i ocenianie osiągnięć uczniów w wykorzystywaniu nabytej wiedzy oraz wykazywaniu się stopniem opanowania umiejętności wskazanych w podstawie programowej. Jasno sprecyzowane wymagania opisane językiem efektów kształcenia, zawarte w podstawie programowej, stanowią podstawę konstruowania zadań oceniających stopień zrozumienia wiedzy i poziom umiejętności ucznia.

V. Propozycja przydziału liczby godzin przeznaczonych na realizację poszczególnych działów programu

Planeta Nowa 1

Dział programu	Sugerowana liczba godzin
Podstawy geografii	8
Ruchy Ziemi	3
Atmosfera i hydrosfera	5
Wnętrze Ziemi	4
Procesy zewnętrzne kształtujące powierzchnię Ziemi	6
Pedosfera i biosfera	1
Zajęcia terenowe, np.: - czytanie mapy topograficznej, - korzystanie z busoli i wyznaczanie azymutu, - wyznaczanie południka miejscowego za pomocą gnomonu, - pomiar i obserwacja elementów pogody	5-8

Planeta Nowa 2

Dział programu	Sugerowana liczba godzin
Afryka	5
Ameryka	5
Australia	1
Obszary polarne	1
Azja	7
Europa	8
Sąsiedzi Polski	4
Zajęcia terenowe, np. - wizyta w muzeum etnograficznym, - prelekcje i wykłady podróżników	3-4

Planeta Nowa 3

Dział programu	Sugerowana liczba godzin
Zróżnicowanie środowiska przyrodniczego Polski	11
Podział administracyjny i struktura ludności w Polsce	7
Rolnictwo i przemysł w Polsce	5
Usługi w Polsce	4
Zanieczyszczenie i ochrona środowiska przyrodniczego w Polsce	2
Przegląd regionów geograficznych	11
Polska w świecie	1
Zajęcia terenowe, np.: - rozpoznawanie i inwentaryzacja skał najbliższej okolicy, - rozpoznawanie form rzeźby terenu w najbliższej okolicy - atrakcyjność turystyczna regionu - badanie stanu czystości powietrza, - charakterystyka struktury gospodarki najbliższej okolicy	12-15

VI. Proponowana literatura dla nauczycieli

- Allen P.A., Procesy kształtujące powierzchnię Ziemi, PWN, Warszawa 2000.
- Andel van T.H., Nowe spojrzenie na starą planetę, PWN, Warszawa 1997.
- Angiel J., Angiel M., Postery w praktyce geograficznej, „Geografia w Szkole” 1997 nr 5.
- Arends K.J., Uczymy się nauczać, WSiP, Warszawa 1995.
- Banach C., Orientacje – koncepcje edukacji nauczycielskiej, Wydawnictwo Edukacyjne, Kraków 1998.
- Bajkiewicz-Grabowska E., Mikulski Z., Hydrologia ogólna, PWN, Warszawa 2007.
- Barbag J. (red), Metodyka nauczania geografii, WSiP, Warszawa 1974.
- Bednarek R., Prisinkiewicz Z., Geografia gleb, PWN, Warszawa 1997.
- Bereźnicki F., Dydaktyka kształcenia ogólnego, Impuls, Kraków 2001.
- Berne R.I., Zajęcia w terenie, WSiP, Warszawa 1984.
- Black P. i inni, Jak oceniać aby uczyć, CEO, Warszawa 2006.
- Cichoń W., Wartości – Człowiek – Wychowanie. Zarys problematyki aksjologiczno-wychowawczej, Wydawnictwo UJ, Kraków 1996.
- Czekańska M., Zarys metodyki geografii, PZWS, Warszawa 1964.
- Czerny J., zarys pedagogiki aksjologicznej, Wyd. Śląsk, Katowice 1998.
- Czerny M., Globalizacja a rozwój. Wybrane zagadnienia geografii społeczno-gospodarczej świata, PWN, Warszawa 2005.
- Denek K. i inni, Aksjologiczne podstawy edukacji, Edytor, Poznań–Toruń 2001.
- Domański R., Geografia ekonomiczna. Ujęcie dynamiczne, PWN, Warszawa 2006.
- Dylkowa A. (red.), Dydaktyka geografii w szkole podstawowej, WSiP, Warszawa 1990.
- Edukacja: jest w niej ukryty skarb, raport dla UNESCO, pod red. J. Delorsa, tłum. W. Rabczuk, SOP, Warszawa 1998.
- Edukacja wobec wyzwań XXI wieku, pod red. I. Wojnar i J. Kubina, Komitet Prognoz „Polska w XXI wieku” przy Prezydium PAN, ELIPSA, Warszawa 1996.
- Falkowski J., Kostrowicki J., Geografia rolnictwa świata, PWN, Warszawa 2005.
- Fierla I (red.), Geografia gospodarcza świata, PWE, Warszawa 2005.
- Fierla I (red.), Geografia ekonomiczna Unii Europejskiej, PWE, Warszawa 2006.
- Hoffa M., Literatura popularnonaukowa w nauczaniu geografii, PZWS, Warszawa 1972.
- Jargiło J. (red.), Cele operacyjne – metoda czy potrzeba?, LODP, Lublin 1994.
- Klimaszewski M., Geomorfologia, PWN, Warszawa 1978.

- Klimowicz G. (red.), *Otwarta Przestrzeń Edukacyjna. Kształcenie drogą elektroniczną. Edukacja przez całe życie. Inicjatywy Wspólnoty Europejskiej*, Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji-Narodowa Agencja Programu Socrates, Warszawa 2002.
- Kolb D., *Learning Style Inventor*, MA: McBer and Company, Boston 1981.
- Kondracki J., *Geografia regionalna Polski*, PWN, Warszawa 1998.
- Kornaś J., Medwecka-Kornaś A., *Geografia roślin*, PWN, Warszawa 2002.
- Kowalczyk A., *Geografia turystyki*, PWN, Warszawa 2000.
- Kruczek Z., *Polska. Geografia atrakcji turystycznych*, Proksenia, Kraków 2003
- Kruszewski Z.P., Pólturzycki J., Wesołowska E.A., *Kształcenie ustawiczne idee i doświadczenia*, Novum, Płock 2003.
- Krzywańska J., *Dydaktyczne podstawy edukacji przyrodniczej*, Wyd. Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 1999.
- Kurek W., *Turystyka na obszarach górskich Europy*, IGiGP UJ, Kraków 2004
- Łobożewicz T. (red.), *Krajoznawstwo i turystyka w szkole. Praca zbiorowa*, WSiP, Warszawa 1990.
- Maj Szatkowska J. (oprac.), *Oceany morza. Leksykon. Wiedza Powszechna*, Warszawa 2004.
- Makowski J., *Geografia fizyczna świata*, PWN, Warszawa 2006.
- Makowski J. (red.), *Geografia regionalna świata*, PWN, Warszawa 2006.
- Mannion A., *Zmiany środowiska Ziemi*, PWN, Warszawa 2001.
- Martyn D., *Klimaty kuli ziemskiej*, PWN, Warszawa 2000.
- Marszałek E., *Polska nad morzem i na morzu*, WSiP, Warszawa 1989.
- *Międzynarodowa Karta Edukacji Geograficznej*, Waszyngton 1992. Published by the Commission on Geographical Education of the International Geographical Union, 1992 <http://igu-cge.tamu.edu/> dok elektr. Odczyt 04.12.2008.
- Mietelski J., *Astronomia w geografii*, PWN, Warszawa 2005.
- Migoń P., *Geomorfologia*, PWN, Warszawa 2006.
- Mikulski Z., *Gospodarka wodna*, PWN, Warszawa 1998.
- Misiarek S., *Wewnątrzszkolny system oceniania*, Arka, Poznań 1999.
- Mizerski W., *Geologia dynamiczna dla geografów*, PWN, Warszawa 2004.
- Mizerski W., *Geologia historyczna dla geografów*, PWN, Warszawa 2004.
- Mizerski W., *Geologia Polski dla geografów*, PWN, Warszawa 2005.
- Niemierko B., *Między oceną szkolną a dydaktyką. Bliżej dydaktyki*, WSiP, Warszawa 1997.
- Niemierko B., *Pomiar wyników kształcenia*, WSiP, Warszawa 2000.
- Niemierko B., *Testy osiągnięć szkolnych, podstawowe pojęcia i techniki obliczeniowe*, WSiP, Warszawa 1975.

- Nowacki T., Aktywizujące metody w kształceniu, „Pracownia Doskonalenia Nauczycieli Przedmiotów Zawodowych”, z. 34, Wyd. CODN, Warszawa 1994.
- Nowak M. (red.), Kształtowanie kompetencji metodycznych nauczyciela geografii. Scenariusze ćwiczeń z dydaktyki geografii, Wyd. UMCS, Lublin 2004.
- Nowak M., Podstawy pedagogiki otwartej. Ujęcie dynamiczne w inspiracji chrześcijańskiej, Warszawa 1988.
- Okoń W., Nowy słownik pedagogiczny, Wydawnictwo Żak, Warszawa 1995.
- Okoń W., Wprowadzenie do dydaktyki ogólnej. Wyd. Żak, Warszawa 1996
- Okoń W., Nauczanie problemowe we współczesnej szkole, PWN, Warszawa 1975.
- Olbrycht K., Prawda, dobro i piękno w wychowaniu człowieka jako osoby, Katowice 2002.
- Pedagogika ogólna. Problemy aksjologiczne, pod red. T. Kukułowicz, M. Nowaka, Lublin 1997.
- Osuch W., Piróg D. (red.), Kształcenie i doksztalcanie nauczycieli geografii w Polsce i w krajach Unii Europejskiej w drodze do jednoczącej się Europy, Wyd. Naukowe Akademii Pedagogicznej, Kraków 2004.
- Otok S., Geografia polityczna, PWN, Warszawa 2006.
- Piotrowicz K., Twardosz R., Wahania klimatu w różnych skalach przestrzennych i czasowych, IGiGP UJ, Kraków, 2007.
- Piskorz S. (red.), Zarys dydaktyki geografii, PWN, Warszawa 1997.
- Pólturzycki J., Dydaktyka dla nauczycieli, Wydawnictwo Novum, Płock 2002.
- Pólturzycki J., Źródła i tendencje rozwojowe edukacji ustawicznej, e-mentor, czasopismo internetowe SGH w Warszawie, 5/2004.
- Pólturzycki J., Wesołowska E.A., Nie tylko szkoła, WSiP Warszawa 1989.
- Raport w sprawie obecności aksjologii systemów wartości w procesie edukacyjnym, opracował C. Banach wraz z zespołem, [w:] Świat wartości i wychowanie, pod red. W. Szewczuka, Fundacja Innowacja, Warszawa 1996.
- Richling A. (red.), Geograficzne badania środowiska przyrodniczego, PWN, Warszawa 2006.
- Richling A., Solon J., Ekologia krajobrazu, PWN, Warszawa 1996.
- Richling A. (red.), Ostaszewska K. (red.), Geografia fizyczna Polski, PWN, Warszawa 2006.
- Starkel L., Geografia Polski. Środowisko przyrodnicze, PWN, Warszawa 1991.
- Starkel L., Kostrzewski A., Kotarba A., Krzemień K. (red.), Współczesne przemiany rzeźby Polski, Stow. Geomorf. Pol., IGiGP UJ, IGiPZ PAN, Kraków 2008.
- Stróżyński K., Giermakowski M., Jak oceniać, Wydawnictwo Nauczycielskie, Jelenia Góra 1999.
- Szponar A., Fizjografia urbanistyczna, PWN, Warszawa 2003.

- Szymańska D., Urbanizacja na świecie, PWN, Warszawa 2007.
- Świtalski E., Szkolne koła geograficzne i turystyczno-krajoznawcze, WSiP, Warszawa 1985.
- Tywoński K., Nauczanie w pracowni geograficznej, WSiP, Warszawa 1998.
- Tywoński K., Pomoce dydaktyczne do geografii, WSiP, Warszawa 1983.
- Uliszak R., [Internet – szansa dla nauczycieli geografii](#), „Geografia w Szkole” 1996 nr 1.
- Uliszak R., [Internet jako źródło informacji geograficznej](#), referat wygłoszony na 8 Ogólnopolskim Sympozjum Naukowym na temat: Techniki komputerowe w przekazaniu edukacyjnym, Kraków 25-26 IX 1998 r.
- Warych-Juras A., Migracje ludności w miastach Polski południowo-wschodniej okresie transformacji systemowej, Oficyna Wydawnicza TEXT, Kraków 2007.
- Węclawowicz G., Geografia społeczna miast. Zróżnicowania społeczno-przestrzenne, PWN, Warszawa 2007.
- Węclawowicz G., Przestrzeń i społeczeństwo współczesnej Polski. Studium z geografii społeczno-gospodarczej, PWN, Warszawa 2002.
- Winklewski J., Metodyka geografii, WSiP, Warszawa 1977.
- Winklewski J., Rysunek w nauczaniu geografii, WSiP, Warszawa 1988.
- Winklewski J., Nauczanie podstaw geografii, WSiP, Warszawa 1988.
- Wojciechowska K., Kowalik E., Szkolny system oceniania oparty na pomiarze dydaktycznym, Podkowa Bis, Gdańsk 2000.
- Woś A., Meteorologia dla geografów, PWN, Warszawa 2000.